

ХАРКІВСЬКИЙ ІНСТИТУТ
СОЦІАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

МЕЖА КОНТРОЛЮ ПРАВА НАРКОСПОЖИВАЧІВ ПРИ КОНТАКТІ З ПОЛІЦІЄЮ

(ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ СОЦІОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ)

ДОСЛІДЖЕННЯ ВИКОНАНО ХАРКІВСЬКИМ ІНСТИТУТОМ СОЦІАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
ЗА ПІДТРИМКИ ХАРКІВСЬКОЇ ПРАВЗАХИСНОЇ ГРУПИ
У РАМКАХ ПРОЕКТУ ЄВРОКОМІСІЇ

АВТОРИ: Кобзін Д. О., Черноусов А. М.

Висловлюємо щиро подяку Костянтину Ключарьову, Марії Колоколової, Марині Отт та Тетяні Зуб, без допомоги яких проведення цього дослідження та підготовка звіту були б неможливими.

МЕЖА КОНТРОЛЮ. Права наркоспоживачів при контактi з поліцією.
Кобзін Д. О., Черноусов А. М. — Харків: ХІСД, 2017. — 72 стор.

Публікація є звітом за результатами соціологічного дослідження, яке присвячене проблемі забезпечення прав наркоспоживачів при контактах з поліцією. У звіті подано думку представників різних груп – від наркоспоживачів до працівників поліції, судів та сервісних організацій, щодо дотримання прав людини цієї вразливої групи. Дослідження буде корисним для представників державних органів, громадських та міжнародних організацій, а також усіх, кого цікавить тема дотримання прав людини.

ЗМІСТ

стор. 3

ВСТУП

стор. 7

КЛЮЧОВІ ВИСНОВКИ

стор. 9

РЕКОМЕНДАЦІЇ

стор. 10

**РОЗДІЛ 1. Зміни, що відбулись у роботі поліції,
та їхній вплив на дотримання прав наркоспоживачів**

стор. 31

**РОЗДІЛ 2. Дотримання прав наркоспоживачів
при контакті з поліцією**

стор. 63

**РОЗДІЛ 3. Шляхи поліпшення дотримання прав
наркоспоживачів у контакті з поліцією**

ВСТУП

З огляду на те, що наркоспоживачі є тією категорією людей, котру значна кількість українців не готова толерувати, і чий права, на думку більшості, мають бути обмежені, ця категорія людей однією з перших ризикує зустрітися з несправедливістю та нерівністю. Ця теза так чи інакше підтверджувалась дослідженнями та оцінками різних інституцій. Так, за даними загальнонаціонального дослідження «Права людини в Україні», проведеного в 2017 році фондом «Демократичні ініціативи» ім. Ілька Кучеріва та фірмою «Ukrainian Sociology Service» за підтримки ОО «Центр інформації про права людини» та Офісу Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини», найбільший відсоток українців (66 %) вважає за необхідне обмежувати права наркозалежних, з них 26 % вважають, що права людей цієї категорії мають бути безумовно обмежені і ще 40 % – «обмежені за певних обставин»¹. Це своєрідна «санкція», яку суспільство надає представникам правоохоронних органів щодо порушень прав наркоспоживачів.

Нехтування правами наркоспоживачів не є суто українським явищем. Так, міжнародна мережа людей, що вживають наркотики (International Network of People who Use Drugs), у своїй брошурі наголошує на таких широко розповсюджених ситуаціях порушень прав наркоспоживачів, як дискримінація та упереджене ставлення з боку працівників правопорядку, застосування тортур, недостатність медичного обслуговування². Розгляньмо більш детально ситуації порушення прав наркоспоживачів під час взаємодії з правоохоронними органами.

В Україні та багатьох країнах зі слабкими системами громадського контролю за діяльністю поліції правоохоронці не відчувають тиску публічного контролю при спілкуванні з наркоспоживачами. Стигматизація та маргіналізація наркоспоживачів стає додатковим фактором їхньої вразливості і незахищеності. У ситуації, коли людина потрапляє в поле зору правоохоронців, щодо неї можливе застосування неправомірних дій, обумовлених перевищенням службових обов'язків поліції. Але наркоспоживачі стають об'єктом такої уваги набагато частіше, ніж пересічна людина. Дискримінація, обвинувачення, занадто суворе покарання – реальність, із якою наркоспоживачі стикались роками. В Україні наркоспоживачі можуть бути заарештовані та звинувачені за володіння дуже малою кількістю наркотиків, часто менше однієї дози. У своєму інтерв'ю правозахисник Павло Скала наголошував: «За офіційною статистикою Державної судової адміністрації 2012 року, за ч. 1 ст. 309 (зберігання наркотиків без мети збуту) за мізерні дози (2–3 куби «ширки») вироків отримали 13,5 тис. громадян України. Це майже кожний десятий засуджений з усіх, хто отримав вирок за кримінальні злочини. 2011 року також було 13 тис. засуджених. За такі дози в більшості цивілізованих країн можна отримати хіба що адміністративний штраф. На перший раз суди дуже зрідка призначають реальне позбавлення волі раніше несудимому наркоспоживачеві, але, затримуючи одну й ту саму особу за тиждень або місяць з такою ж мізерною кількістю наркотиків, міліція фактично гарантує «путівку в зону оздоровлення» на 2–3 роки»³.

Існування упереджень щодо наркоспоживачів робило можливим застосування щодо них «презумпції винуватості» – якщо наркоспоживач мав певну кількість наркотиків, що досягала умовно встановленого порогу, то він звинувачувався в незаконному обігу нарко-

1 <http://tolerance.in.ua/novosti/v-ukraine/item/307-s-uyazvimykh-grupp-ukraintsy-naimenee-tolerantnye-k-narkozavisimym-i-bolshe-vsego-k-pereselentsam>

2 http://www.countthecosts.org/sites/default/files/Human_rights_briefing.pdf

3

тиків, що відповідно відображалось на ставленні до нього та прискорювало притягнення до кримінальної відповідальності.

Варто зазначити, що українське законодавство передбачає, що засуджений за володіння незаконними речовинами може уникнути кримінальної відповідальності, якщо братиме активну участь у розслідуванні справ, що стосуються наркотиків⁴. Маніпулювання цим положенням надає простір для зловживань своїми службовими обов'язками правоохоронцям: вони чинять тиск на підозрюваних, застосовуючи погрози й тортури для отримання зізнання, співпраці чи додаткової інформації. У такому випадку гонитва за «звітністю» стає основним мотивом дій правоохоронців, які підміняють боротьбу з наркообігом боротьбою з наркоспоживачами. Бажання відповідати «робочому плану» та закрити якомога більше справ на місяць змушують поліцію шукати легкі мішені. Також слід відмітити, що працівники правоохоронних органів розглядають наркоспоживачів як джерело прибутку. При цьому самі наркоспоживачі знаходяться в ситуації, коли простіше дати хабаря бо звернення до адвоката може тільки подовжити термін затримання.

Для наркоспоживача, таким чином, є певним стандартом бачити у поліції джерело загрози та триматися від неї подалі. Це навіть негативно впливає на програми замісної терапії та зниження шкоди. Так, у брифі «Права людини та наркополітика» від Human Right Watch, International Harm Reduction Association, Open Society Institute, Canadian HIV/AIDS Legal Network зазначається, що присутність поліції в або біля місць, що включені в програму зниження шкоди (місць, де проводяться заходи замісної терапії) змушує наркоспоживачів уникати цих місць через страх арешту або покарання. В Україні наркоспоживачі зазначають, що їх було арештовано кілька разів у місцях легального обміну голок. Також вони говорили, що їх було жорстоко побито за володіння шприцами в або біля місць обміну голок⁵. Це є демонстрацією ще одного різновиду дискримінації щодо цієї вразливої групи – порушення права на медичну допомогу. Наприклад, в Україні антиретровірусну терапію отримують менш ніж 2 % тих, хто її потребує. Співвідношення є диспропорційно малим: між тими, хто отримує лікування, і тими, хто живе з ВІЛ⁶. А в Україні 19,7 % наркоспоживачів живуть з ВІЛ⁷. Також Human Rights Watch виявила, що дискримінаційне ставлення до людей, які живуть з ВІЛ/СНІДом або в умовах підвищеного ризику інфікування, є дуже поширеним серед працівників у галузі охорони здоров'я в Україні. Людям, які живуть з ВІЛ/СНІДом, та споживачам ін'єкційних наркотиків відмовляли у прийомі до лікарні, їх примусово виписували, як тільки довідувалися, що вони ВІЛ-інфіковані, або надавали медичні послуги на дуже низькому рівні, що було вкрай негуманним та підривало їхнє і без того слабке здоров'я. «Швидкі допомоги» відмовлялися транспортувати наркозалежних людей та осіб, які живуть з ВІЛ/СНІД. У деяких випадках про медичну допомогу можна було домовитися, лише сплативши за послуги, що мали надаватися безкоштовно.

Попри доведену ефективність замісної підтримуючої терапії, масштаби її доступності для наркоспоживачів все ще не є достатніми. Так, наркоспоживачі, що перебувають у місцях несвободи, можуть стикатися з обмеженням їх права на отримання ЗПТ.

4 <https://www.hrw.org/sites/default/files/reports/ukraine0306webwcover.pdf>

5 https://www.hri.global/files/2010/11/01/IHRA_BriefingNew_2.pdf

6 *Access to HAART for injecting drug users in the WHO Europe Region 2002-2004*, *International Journal of Drug Policy*, 18, 2007, pp. 271-280.

7 *Geneva: Joint United Nations Programme on HIV/AIDS; 2015* (<http://www.unaids.org/en/dataanalysis/knowyourresponse/globalaidsprogressreporting>); *Integrated biological and behavioural survey, Ukraine, 2013*; *Ukrainian Centre for Dangerous Diseases Control, 2013-15*

Ще одним порушенням, яке ставить під реальну загрозу права наркоспоживачів в Україні, роками була практика створення неофіційних реєстрів наркоспоживачів – правоохоронці час від часу збирають інформацію про тих людей, які вживають наркотики або підозрюються у володінні чи розповсюдженні інформації. Очевидно, що такі реєстри стають основою для переслідування, що впливає на власну безпеку наркоспоживача. Також такий контроль з боку правоохоронців обмежує громадянські, політичні та економічні права⁸. Такі ж реєстри створюються в Китаї, країнах центральної Азії та східної Європи. Слід зауважити, що стигма, яка приписується такими реєстрами, обмежує можливості індивіда в усіх сферах життя, навіть після вилікування.

Таким чином, запропонований вашій увазі звіт є актуальним дослідженням дотримання прав вразливої групи. Цю оцінку було здійснено експертами, що протягом цього року вивчали особливості доступу наркоспоживачів до правосуддя в Україні.

Звіт є результатами соціологічного дослідження: у ньому наведено аналіз думки ув'язнених наркоспоживачів про особливості доступу до правосуддя в Україні; надано аналіз статистичних даних; вивчено думку експертів про динаміку змін у цій сфері протягом останніх років, розглянуто причини порушень прав наркоспоживачів працівниками поліції та можливі способи поліпшення ситуації.

У висновках і рекомендаціях дослідження наведено конкретні рекомендації щодо запобігання незаконному насильству шляхом інституціональних змін у діяльності поліції, внесення змін у відомчу нормативно-правову базу.

Методологія дослідження

Дослідження доступу наркористувачів до правосуддя в Україні є унікальним та досить непростим завданням, оскільки порушення у цієї сфері є досить латентними. Саме тому робоча група прагнула одержати максимум інформації з усіх можливих джерел, а також піддати її глибокому аналізу завдяки порівнянню різних точок зору на те саме явище. Для цього ми використали такі методи спостереження й збирання інформації:

- › опитування 200 респондентів, що відбувають покарання у місцях позбавлення волі, методом структурованого інтерв'ю за місцем відбування покарання (УВП № 54 та № 43 у Харківській області та УВП № 64 у Полтавській);
- › проведення фокус-груп та індивідуальних напівструктурованих інтерв'ю експертів, які стикалися з проблемою обмеження доступу наркоспоживачів до правосуддя в поліції (працівників поліції, адвокатів, працівників прокуратури, представників громадських організацій, суддів);
- › інтерв'ювання наркоспоживачів, які мали контакт із поліцією у період з 2013 року;
- › аналіз відомчої статистики МВС України й Генеральної прокуратури України, пов'язаної зі злочинами у сфері протидії наркозлочинності та дотриманням працівниками міліції прав людини.

Таке поєднання методів дослідження і різних цільових груп дозволило, на наш погляд, вирішити одразу кілька завдань:

8 www.soros.org/initiatives/health/focus/ihrd/articles_publications/publications/drugreg_20091001.

- › аналіз статистики, опитування ув'язнених дозволили оцінити масштаб порушень та бар'єрів наркоспоживачів до правосуддя в кримінальному процесі;
- › інтерв'ювання наркористувачів надало неоціненний матеріал про механізми, послідовність і наслідки незаконних дій представників державних органів щодо наркоспоживачів;
- › інтерв'ю й фокус-групи з експертами дозволили розглянути питання, що стосуються особливостей доступу до правосуддя наркоспоживачів в Україні, одержати дані про бар'єри, які виникають на шляху до правосуддя, та обговорити можливі шляхи розв'язання цих проблем у майбутньому.

Дані масового опитування ув'язнених були математично оброблені за допомогою пакета статистичних програм SPSS (ver. 13.0). У всіх опитуваннях застосовувалася стандартна процедура: дослідження проводилося методом особистого (face-to-face) інтерв'ю. Тривалість інтерв'ю становила 30–50 хвилин.

Підготовка інтерв'юерів: усі інтерв'юери, які брали участь у дослідженні, пройшли спеціальний тренінг. Його проводив бригадир на основі докладної інструкції, підготовленої координатором проекту, яка акцентувала увагу на:

- › поясненні цілей дослідження;
- › поясненні особливостей теми дослідження;
- › поясненні особливостей відбору респондентів для цього дослідження;
- › загальних рекомендаціях щодо проведення інтерв'ю: робота з тими, хто відмовився відповідати; робота з емоційними респондентами;
- › розгляді опитувальника з докладним поясненням специфіки окремих запитань.

У ході дослідження здійснювався контроль якості поля за такими напрямками:

- › 100-відсотковий контроль правильності заповнення анкет;
- › 100-відсотковий логічний аналіз анкет.

Інтерв'ю та фокус-групи з експертами стали ключовим джерелом інформації дослідження. Так, у ході дослідження було проведено:

- › 50 інтерв'ю із наркоспоживачами;
- › 25 інтерв'ю із правозахисниками, адвокатами у кримінальних справах;
- › 25 інтерв'ю із працівниками міліції;
- › 5 фокус-груп із адвокатами системи безоплатної правової допомоги;
- › 3 фокус-групи з працівниками прокуратури та поліції;
- › 2 фокус-групи із суддями.

КЛЮЧОВІ ВИСНОВКИ

1. Робота поліції у сфері протидії незаконному обігу наркотиків залишається багато в чому орієнтованою на 309 ст ККУ, за якою традиційно засуджують наркозалежних людей. Згідно зі статистикою ГПУ, у 2016 три з чотирьох злочинів у цій сфері було кваліфіковано саме за 309 ст. ККУ. Разом з тим, труднощі збору доказів і нові критерії оцінки їх у суді привели до того, що все менше людей засуджуються за цей тип злочинів, і практично ніхто не засуджується до позбавлення волі.

2. Експерти констатують, що системних змін у роботі поліції з наркоспоживачами не відбулося. Разом з тим, помічаються й деякі позитивні тенденції – сьогодні «особливий», дискримінаційний підхід до наркоспоживачів із боку співробітників поліції, прокуратури і суду проявляється не так часто; ставлення до підозрюваних стало гуманнішим, частина співробітників поліції намагається працювати в процесуальних рамках і без порушень прав людини і зловживань.
3. Поширеною мотивацією переслідування наркоспоживачів працівниками поліції сьогодні є не стільки прагнення виконати «показник», скільки намір використовувати їх як інструмент для отримання інформації. Працівники поліції не мають можливості займатися профілактикою злочинів у сфері наркозлочинності, часто упереджено ставляться до наркоспоживачів і вкрай негативно ставляться до замісної терапії.
4. Зміни в КПК значно вплинули на становище наркоспоживача при контакті з поліцією. Робота поліції стала більш підконтрольною суду і прокуратурі, збільшилися можливості захисту підозрюваного; старі практики, такі як вибивання явки з повинною і визнання провини, стали застосовуватися значно рідше, але говорити про їх зникнення ще рано.
5. Окремим ризиком для вразливих груп є те, що тривале реформування сектора протидії наркозлочинності призвело до серйозних кадрових втрат. Сьогодні поліції не вистачає персоналу і працює все більше людей, не знайомих зі специфікою роботи і баченням роботи з групами ризику.
6. Все ще існує практика створення неофіційних реєстрів наркоспоживачів, в тому числі через вимагання персональних даних осіб, що отримують лікування, або приймають участь у програмах замісної терапії. В подальшому, ці реєстри стають основою для переслідування, що впливає на власну безпеку наркоспоживача. Також такий контроль з боку правоохоронців обмежує громадянські, політичні та економічні права.
7. Застосування насильства в поліції щодо споживачів ін'єкційних наркотиків усе ще залишається рядовим явищем. Зловживання найчастіше мають місце щодо затриманих. Серед найпоширеніших – приковування кайданками до батарей, заборона на вихід у туалет, ігнорування медичних скарг, ненадання води і їжі. Також поширені «заподіяння побоїв і тілесних ушкоджень» і «надмірне використання спеціальних засобів», що найчастіше виражалось в тривалому утриманні у кайданках і побитті кийком.
8. Наркозалежних людей при спілкуванні з поліцією часто позбавляють базових прав через неоформлення або несвоєчасне оформлення затримання – права на захист, на медичну допомогу і на інформування третьої сторони. Частина тіньових затримань згодом легалізується за допомогою слідчого і прокуратури. Багато працівників поліції не бачать у цьому жодних порушень прав людини.
9. Порушення в ході оглядів і обшуків наркоспоживачів також залишаються звичайною практикою. Наприклад, поняті можуть не бути присутніми при процедурах, особистий огляд особи може проводити співробітник поліції іншої статі, у ході огляду наркоспоживачам погрожують насильством; використовуються одні й ті ж «професійні» поняті у десятках різних справ.
10. Завдяки реформуванню системи безоплатної правової допомоги в останні роки істотно зросла частка затриманих, які отримали своєчасний доступ до адвоката, що підви-

щує їхню захищеність у кримінальному процесі. Разом з тим, частина затриманих отримує доступ до адвоката вже безпосередньо в суді, адже поліція та прокуратура тиснуть на наркоспоживача, наполягаючи на його відмові від правової допомоги. Крім того, серед наркоспоживачів «зі стажем» поширений скептицизм з приводу ефективності безоплатної правової допомоги, і вони часто відмовляються від неї.

11. Доступ до медичної допомоги використовується для тиску на наркоспоживачів, а стан абстиненції часто є приводом для погроз або дієвого методу примусу до співпраці з працівниками поліції. Медична допомога, яка надається затриманому наркоспоживачеві, – це в більшості випадків просто виклик швидкої допомоги.
12. Наркоспоживачі відмовляються відстоювати свої права, не вірять в ефективність розслідування порушень, допущених поліцією. Обґрунтованість такої позиції підтверджується суддями, які вказують, що прокуратура починає розслідування тільки після розпорядження суду.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

Серед заходів, які можуть бути зроблені для вирішення проблем дискримінації щодо наркоспоживачів при їх контактах із поліцією, пропонується:

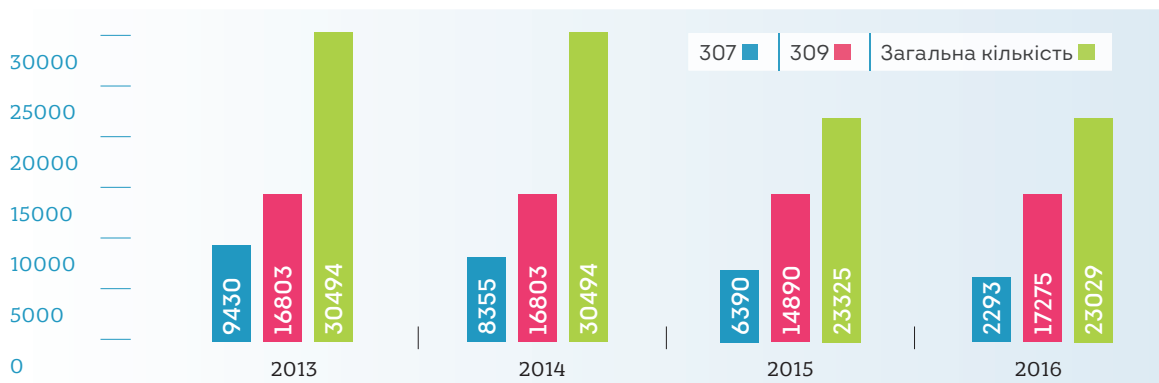
- › Посилити незалежний контроль за діями поліції, у тому числі із залученням громадськості для моніторингу та розслідування скарг на дії поліції. Використання сервісних організацій, що працюють із цією вразливою групою для отримання зворотного зв'язку, вироблення рішень і усунення системних проблем порушень прав людини.
- › Поліпшити відбір до лав поліції і службову підготовку співробітників. Розвивати програми навчання поліцейських навичкам роботи з наркоспоживачами, особливостям спілкування і дій щодо цієї групи осіб, з урахуванням їх уразливості.
- › Розвивати в поліції спеціальні програми і кампанії, які зроблять покарання за факти насильства і порушення прав людини неминучим.
- › Забезпечити доступ затриманих до безоплатної правової допомоги до першого допиту.
- › Забезпечити доступ затриманих до медичної допомоги, в тому числі наркологічної, якщо цього вимагає стан затриманого.
- › Відмовитися від застарілої системи показників у роботі, враховувати зусилля працівників поліції, спрямованих на профілактику злочинності та оцінку роботи поліції, яку дає населення.
- › Поліпшити технічне оснащення роботи поліції.
- › Прокуратурі, суду і поліції виробити однозначне тлумачення процедур роботи з наркоспоживачами, що виключає інше або подвійне тлумачення і зловживання.

РОЗДІЛ 1. ЗМІНИ, ЩО ВІДБУЛИСЬ У РОБОТІ ПОЛІЦІЇ, ТА ЇХНІЙ ВПЛИВ НА ДОТРИМАННЯ ПРАВ НАРКОСПОЖИВАЧІВ

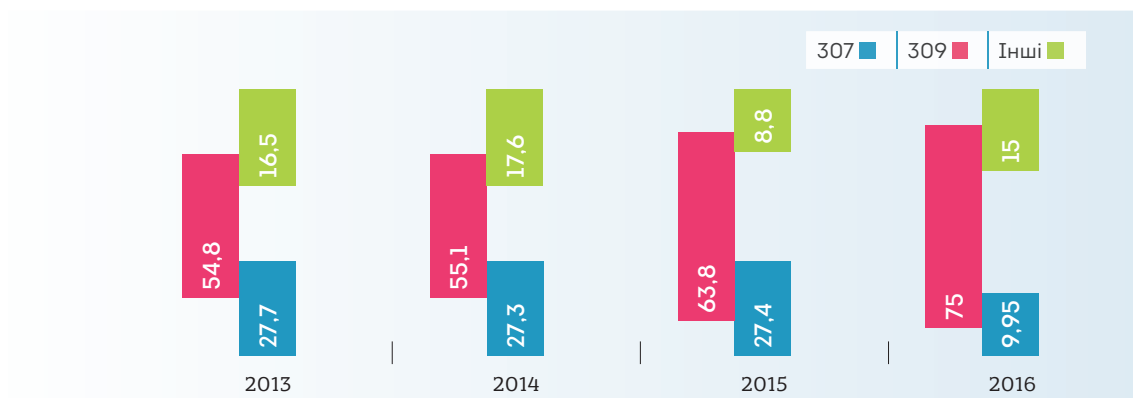
Статистика Генеральної прокуратури показує, що кількість виявлених злочинів, пов'язаних із незаконним обігом наркотичних засобів, неухильно падала протягом кількох років (2013–2015). Однак у 2016 ситуація різко змінилася, і кількість зареєстрованих злочинів знову показала зростання. У першу чергу це стосується злочинів, кваліфікованих за ст. 309 ККУ «Незаконне виробництво, виготовлення, зберігання, перевезення чи пересилання наркотичних засобів, психоактивних речовин, або їх аналогів без мети збуту» – вони традиційно займають більше половини серед загальної кількості зареєстрованих злочинів цієї категорії. Як показує статистика, у 2016 році було зареєстровано на 16 % більше злочинів за ст. 309, ніж у попередньому році (мал. 1).

Зовсім інша картина з іншою «популярною» статтею ККУ 307 (ті ж дії, пов'язані зі збутом) – кількість зареєстрованих злочинів за цією статтею з 2013 уже зменшилася вдвічі і продовжує зменшуватися.

Мал. 1. Кількість злочинів, виявлених по лінії незаконного обігу наркотиків у період 2013–2016 рр.

Мал. 2. Розподіл злочинів, виявлених по лінії незаконного обігу наркотиків у період 2013–2016 рр. (у % до тих, хто відповів)

Тренд стає більш наочним, якщо проаналізувати дані виявлених злочинів у частковому співвідношенні. Так, ми бачимо, що в 2016 році частка виявлених злочинів за статтею 307 ККУ пішла вниз від традиційних 27 % і становила менше 10 %. У той же час, уже другий рік у загальній кількості виявлених злочинів у сфері незаконного обігу наркотиків усе більше злочинів за статтею 309 ККУ. Фактично, в 2016 поліція працювала на виявлення саме злочинів за 309 ст. – три з чотирьох злочинів у цій сфері було кваліфіковано саме так (мал. 2).

Серйозним фактором, який впливає на ситуацію, є організаційні зміни в структурі поліції і зміни у схемах торгівлі наркотиками. Справа в тому, що вже кілька років змінюється сама структура продажу та споживання наркотичних засобів – на зміну класичним «баригам», які продають порцію в шприці або пакетик при особистій зустрічі з клієнтом, поступово приходять анонімні торговці в інтернеті, що використовують електронні гроші і через таких же анонімних кур'єрів, які розміщують наркотики у «закладках». Фактично, продавець і покупець усе більше дистанціюються й анонімізуються, що ставить до працівників поліції все вищі вимоги і вкрай ускладнюють документування та збір доказів умислу на збут або збуту наркотичних засобів.

Реформування не вплинуло. Поліція продовжує робити показники і навіть гроші на наркозлочинності.

з інтерв'ю з суддею

Боротьбу вважаю малоефективною через корупцію. Немає спрямованості на результат, немає бажання викоринити наркоманію, а є тільки взяти під контроль.

з інтерв'ю з суддею

Неефективна – працюють на показники, фальсифікують докази, провокують споживачів скоювати злочини, реорганізація управління нічого не поміняла.

з інтерв'ю з суддею

Реформування нічого не змінило. Боротьба з наркозлочинністю не є ефективною у зв'язку з тим, що кримінальні справи порушуються в більшості випадків щодо споживачів і дрібних розповсюджувачів наркотиків. Усі, хто заробляють великі гроші на наркаторгівлі, залишаються безкарними, оскільки їх покриває сама поліція.

з інтерв'ю з суддею

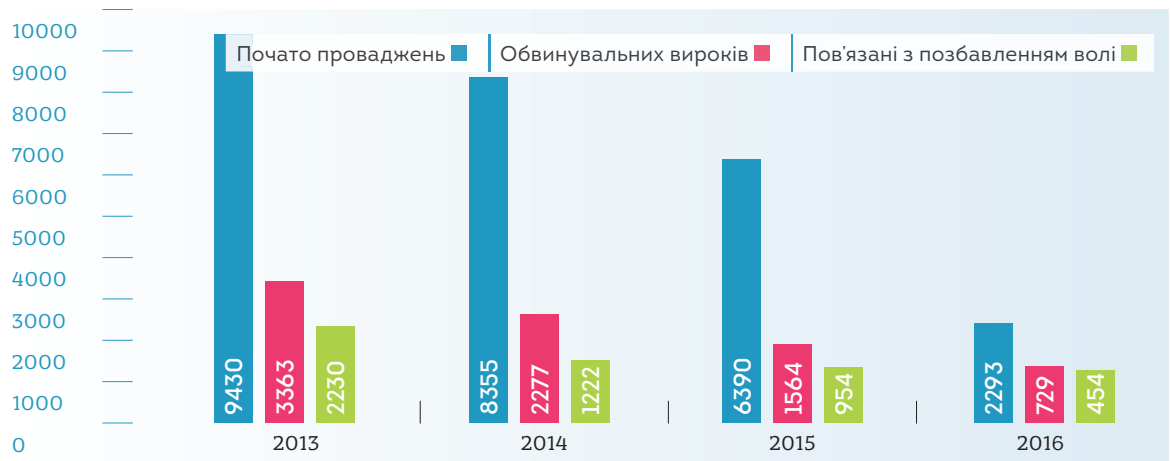
Багато що залежить від самих людей. Ті, хто хочуть і можуть, – працюють. Але багато до роботи ставляться поверхово. Боротьба не є ефективною – до від повідальності практично не залучаються великі збувальники наркотиків.

з інтерв'ю з суддею

Такі зміни природним чином відображаються і на статистиці вироків. Так, у 2013 частка засуджених за ст. 309 ККУ становила 66,9 % від виявлених злочинів (у тому числі 12 % людей було засуджено до позбавлення волі). У 2016 частка засуджених за 307 ст. ККУ знизилася на третину і становила 40,5 %, а тих, кого було засуджено до позбавлення волі, – 5,5 % (Мал. 3).

Можна сказати, що труднощі роботи, збору доказів і нові критерії оцінки їх у суді призвели до того, що все менше людей засуджуються за цей тип злочинів, і практично ніхто не засуджується до позбавлення волі.

Мал. 3. Кримінальна статистика злочинів, пов'язаних із незаконним обігом наркотиків

Таким чином, один із ключових факторів, що визначає зміни в практиках взаємин поліції та наркоспоживачів, — це істотні зміни самої наркосцени і процесу торгівлі наркотиками. Усе це веде до того, що багато старих практик, заснованих на контактах між споживачем і продавцем, втратили сенс.

Торгівля дуже сильно видозмінилася. Раніше наше завдання було задокументувати збувальників або групу збувальників, які займалися продажем наркотиків при контакті з наркоспоживачем. Зараз усе більше набирає обертів безконтактний продаж наркотиків, коли залишають закладки в схованках. Нам дуже важко з нашими можливостями працювати з продажем наркотиків через інтернет-магазини в сфері інтернет-ресурсів. Є великі проблеми з документуванням даної злочинної діяльності і доведення причетності певних людей. А інтернет кишить просто інтернет-магазинами з продажу наркотиків.

з інтерв'ю з працівником поліції

Є організатор, який наймає оператора, який не знає організатора і не знає того, хто закладає. Оператор знаходиться за комп'ютером або смартфоном, через який можна листуватися, спілкуватися з контингентом. Реклама йде через наркоманів або на стінах міст. Вони наймають закладник із числа частих споживачів, яким довіряють. Закладник для своєї безпеки магазину платить якийсь початковий внесок, припустимо 3000–5000 грн., за який йому дається 20–30 закладок. Мережевий маркетинг. Він отримує свій відсоток. Сенс у тому, що ніхто з цього ланцюжка один одного не знає.

з інтерв'ю з працівником поліції

Ми спілкувалися з кіберполіцією, вони так само кажуть, що біткойни ми не відстежимо ніяк. Треба на рівні держави припиняти доступ користувачів до інтернет-ресурсів, на яких це розміщено, блокувати сайти, а інакше ніяк. Має бути державна програма, щоб обрізати доступ до всіх моментів, щоб наркотики по-

вернулися на вулицю, тоді буде більш ефективна боротьба з ними. А зараз боротьба з тими, у кого немає доступу в інтернет, хто залишився на рівні початку двохтисячних років.

з інтерв'ю з працівником поліції

Раніше не було інтернету, раніше всі торгували з рук у руки. Тому їх було легше задокументувати. Зараз через інтернет у нас немає можливості без залучення іншого підрозділу кіберзлочинності виявити сайт. Далі сайт ми виявили, треба прив'язати його, хто саме займається. Припустимо, моя довірена особа скаже мені: я знаю, що ось той цей сайт тримає точно, тоді можемо якось довести. А просто є сайт, і дізнатися, хто його власник, ми не можемо. Тому треба блокувати. Яндекс, контакт змогли ж заблокувати. Треба просто на рівні держави їх моніторити і блокувати.

з інтерв'ю з працівником поліції

Разом з тим, деякі споживачі наркотиків у ході інтерв'ю відзначили позитивні зміни, які відбулися в роботі поліції. Серед них, у першу чергу – зміна ставлення з боку поліцейських: багато людей вважає, що воно стало більш гуманним і частіше відбувається в процесуальних рамках, без порушень прав людини і зловживань.

На даний момент є. У тому, що просто розмовляють у хорошому сенсі слова. Тобто не так, як раніше: затримали, в кайданки закинули, відвезли. Зараз якісь бесіди, не забирають відразу. Поговорили, якщо нічого, нормально – відразу відпустили. А раніше прийняли відразу і забрали. Тобто нікому ти не повідомляєш нічого. Зараз просто там зачитують якісь права, пояснюють щось, дають рогичів. Покращення в тому, що просто пояснюють. Якщо затримали, наприклад, можна дзвінок там, хоча і раніше так можна було начебто, але не давали ніяких дзвінків, не повідомляли. Міг добу просидіти, і рогичі не будуть знати, що ти там сидів, хоча вони і прийдуть, будуть цікавитися, але їм казали, що немає такого. А в даний момент, я знаю одне, що якщо забирають тебе, то в міліції зараз ти відразу повідомляєш батькам, вони відразу знають, де тебе шукати.

з інтерв'ю з наркоспоживачем

Частково ці ж тенденції відзначили і судді, хоча вони визнають, що системних змін у роботі поліції не відбулося.

Права людини стали більше дотримуватися. Побоювання контролю з боку слідчого судді змусила їх змінити методи роботи зі збору доказів, обрання запобіжного заходу, якість матеріалів стала кращою.

з інтерв'ю з суддею

Працюють, як раніше, вдаються до провокацій, здійснюючи, до речі, злочин. Замість того, щоб зупинити злочинність з продажу наркотиків, провокують другий і третій епізод, для показника. В цілому, багато методів залишились.

З позитивного, що я помітив, – прокуратура трохи змінила ставлення до обвинувальних актів, більш ретельно підходять.

з інтерв'ю з суддею

Особисто я роботу поліції оцінюю як задовільну. Але, на жаль, на сьогоднішній день існує суворя система показників. Тому у них немає ні часу, ні бажання, ні можливості працювати над чимось серйозно. Більшість справ просто смішні – знаходяться наркотики у таких місцях, що і спеціально не придумавеш, і поліція завжди поруч.

з інтерв'ю з суддею

Бачу по своїй роботі, що якість досудового слідства і збір доказів погіршилися. Але при цьому незаконні методи досудового слідства, особливо пов'язані з насильством, практично не використовуються. Багато в чому це пов'язано з переатестацією, побоюванням публічного розголосу, відсутністю досвіду роботи. На зміни також дуже вплинув новий КПК, хоча деякі норми в ньому невиконані, неконкретизовані, він значно кращий від попереднього й обмежує незаконні дії прокурорів і поліції. В цілому, ми стали частіше виносити виправдувальні вироки.

з інтерв'ю з суддею

Деякі опитані пояснюють це пост-майданними побоюваннями поліції і процесами реформи, які почалися в 2014 році.

Мені здається, що після майдана, може, поліція стала боятися, це все з майданом почалося, що вони почали себе так поводити.

з інтерв'ю з наркоспоживачем

Якщо порівнювати саме ситуацію з майданом, з усім, що сталося, думаю, що, можливо, це вплинуло, дійсно вплинуло, тому що у людей більше зараз з'явилося якихось можливостей.

з інтерв'ю з наркоспоживачем

Також багато наркозалежних людей високо оцінили зміни кадрового складу патрульної поліції; відбір і підготовку нових патрульних, проведені окремо від старої міліцейської системи. На думку опитаних, це визначає більш людяний підхід, позбавлений старих стереотипів («кожен наркоспоживач – злочинець») у спілкуванні поліцейського з громадянами, у тому числі і з групи ризику.

Я вважаю, що є позитивні моменти в тому плані, що поліція трохи по-іншому ставиться, ну деякі, бо не можна говорити про всю поліцію, яка є. Але є позитивні моменти, які хочеться відзначити: люди, які дійсно працюють з точки зору закону і намагаються дотримуватися якихось прав. Я вважаю, що це пов'язано з молодим поколінням, яке приходить у поліцію і проходить якісь, напевно, тренінги, навчання на даний момент, яке дійсно турбується про людей, що вжи-

вають наркотики. Оскільки вони вважають, що це дійсно хвороба і якимось вплинути на ситуацію в тому плані, що просто люди хворі, якимось допомогти їм у цьому.

з інтерв'ю з наркоспоживачем

Проте наркоспоживачі характеризують позитивні зміни як доволі поверхневі і відзначають, що ці зміни не впливають на систему та ставлення до них в цілому.

Стали більш чемними, це помітно. Більш того, знають свої права, можливо, їх навчали, але кваліфікації як такої – немає. Мені здається, вони більш намагаються, зараз, на даний момент вислужитися, але не вистачає досвіду, може, після пари років і це зміниться, але стало краще.

з інтерв'ю з наркоспоживачем

Зміни відбулися, це однозначно. Вони стали більш чемними. Це, напевно, єдине.

з інтерв'ю з наркоспоживачем

Я так думаю, це пов'язано з реформуванням усього цього, можливо, хлопці вчаться, швидше за все. Наскільки я знаю, дуже багато нових, і люди хочуть залишитися, служити там, може, зарплата більша у них стала, і хочуть утриматися на своїх місцях. Можливо, хочуть поміняти все таки нашу країну.

з інтерв'ю з наркоспоживачем

Але думки самих працівників поліції щодо наркоспоживачів розділилися.

Відсотків 70 продавців самі наркозалежні. Або навіть 80. В основному вони всі наркозалежні. Вони за рахунок цього і живуть. Вони самі вживають. Продають. Реалізують через свої зв'язки. З цього отримують гроші і самі вживають. І ще заробляють. Так і живуть.

з інтерв'ю з працівником поліції

А в цілому як ставляться? Основна маса співробітників поліції спочатку намагається ставитися до них, як до хворих людей, потім усе одно: коли ти стикаєшся щодня, ти ставишся, як до потенційних злочинців. З досвідом ти бачиш, що наркотик кардинально змінює людину, вона стає автоматично брехуном і готова обдурити всіх, кого завгодно, продати рідну матір, аби знайти гроші. Тобто у неї немає нічого святого.

з інтерв'ю з працівником поліції

Двоє ситуація. З одного боку – хворі люди, з іншого боку – потенційні злочинці. Десять наркотики брати треба. Що вони роблять? Здійснюють інші злочини, крадіжки, грабежі. Їх начебто й лікувати треба, і в той же час, вони приносять суспільству величезну шкоду, скоюючи злочини, завдаючи матеріальних збитків.

з інтерв'ю з працівником поліції

Частина опитаних наркоспоживачів відзначили, що зміни в роботі поліції торкнулись і її ефективності. Так, постійна присутність поліції на вулицях, швидкість її реагування, манера спілкування з людьми, на думку респондентів, привели до деякого поліпшення безпеки на вулицях.

Добре, що вони швидко тепер можуть приїхати на місце. Навіть, якщо вночі в місті на когось напали п'яні малолітки, вони можуть швидко приїхати. Скільки я не стикалася з поліцейськими, за останній час, вони ніколи не брали хабарів, навпаки, всіляко намагалися допомогти, навіть хоч вони і розуміли, що я в чомусь порушую закон, тому що це їх не стосувалося, навіть підїжджали і говорили: «Дівчино, Вас ніхто не ображає, у Вас все нормально?» (Коли, бувало, що пізно годому йшла пішки).

з інтерв'ю з наркоспоживачкою

У місті, я дивлюся, що стало більш-менш спокійно, постійно поліція їздить на машинах, п'яні не лазять, поменше ось цього свавілля стало. А ставлення міліції до наркоманів як було, так і залишилося, не змінилося абсолютно нічого.

з інтерв'ю з наркоспоживачем

Деякі працівники сервісних організацій та наркозалежні відзначили зростання доступності послуг замісної терапії, вказавши, що фактично всі, хто є учасником програми, продовжує отримувати терапію в поліції, в разі затримання.

Не знаю, як у оперативних працівників поліції, але я знаю зараз: ось кого затримують, учасників ЗПТ (замісна терапія – прим. ред.), то немає проблем із тим, щоб їх возили. Наскільки я знаю, їх возять постійно, не дуже задоволені, що не дуже цього хочуть, але поки ти знаходишся в ІТТ, пацієнтів привозять, і неодноразово бачив, як воронок звігти привозить затриманих, і вони отримують. Від інших служб знаю так само, ліки від ВІЛ теж приходять, приносять, теж отримують, дають заявку центру і це все приноситься, це все виходить.

з інтерв'ю з працівником сервісної організації

Однак у працівників поліції залишається вкрай негативне ставлення до самої концепції замісної терапії. На їхню думку, ніякого зниження шкоди не відбувається.

Ні, це просто самообман. Для того, щоб піти з якоїсь залежності, потрібно цього захотіти і гля себе вирішити перемкнути тумблер у мізках, навіть для того, щоб просто кинути палити. Це теж не просто, це певний легальний наркотик. Часто люди, які йдуть на цю замісну терапію, там отримують дозу і продовжують десь доколювати.

з інтерв'ю з працівником поліції

Частина наркоспоживачів відзначила, що поліція поступово відходить від старих практик виконання показників, усе менше полює за простими споживачами і більше уваги звертає на продавців нелегальних наркотичних засобів.

Я не знаю, що вплинуло, я можу лише сказати, що реально останні два роки набагато менше стало затримань звичайних споживачів наркотиків. Якщо раніше в камері з чотирьох три людини сиділо просто за вживання, то за останні 2 роки, судячи зі справ, то практично одиниці тих, хто саме затримується просто за вживання.

з інтерв'ю з наркоспоживачем

Згідно з даними опитування ув'язнених наркоспоживачів, 30,5 % чітко вказали, що не стикалися з дискримінацією з боку поліції, а ще 41,8 % не змогли оцінити, наскільки справедливим було ставлення до них. Таким чином, можна констатувати, що сьогодні «особливий», дискримінаційний підхід до наркоспоживачів співробітників поліції, прокуратури і суду проявляється не так часто. Що, звичайно, не робить більш легкими порушення прав тих, хто з ним стикався.

Ні, вони зараз намагаються поводитися з усіма, мені здається, однаково, щоб самим не порушувати закон. Звертаються на Ви, ввічливо. Я не стикалася, щоб була грубість з боку поліції, ось як почалася поліція вже, я ні разу не бачила там, щоб мені був натяк «дай грошей на бензин», як раніше міліція собі таке дозволяла. Жодного разу я такого, навіть подібного не чула, у мене такого не було. Я бачила нормальне ставлення з боку поліцейських.

з інтерв'ю з наркоспоживачкою

Я ставлюся як до хворих людей, які потребують медичної допомоги. Ну якщо доведено збут – як до злочинців, а якщо хтось зберігав для себе – хвора людина. Намагаюся враховувати медичний аспект. Спочатку медична допомога – потім покарання. Судді часто не знають ні медичних аспектів, ні психологічних.

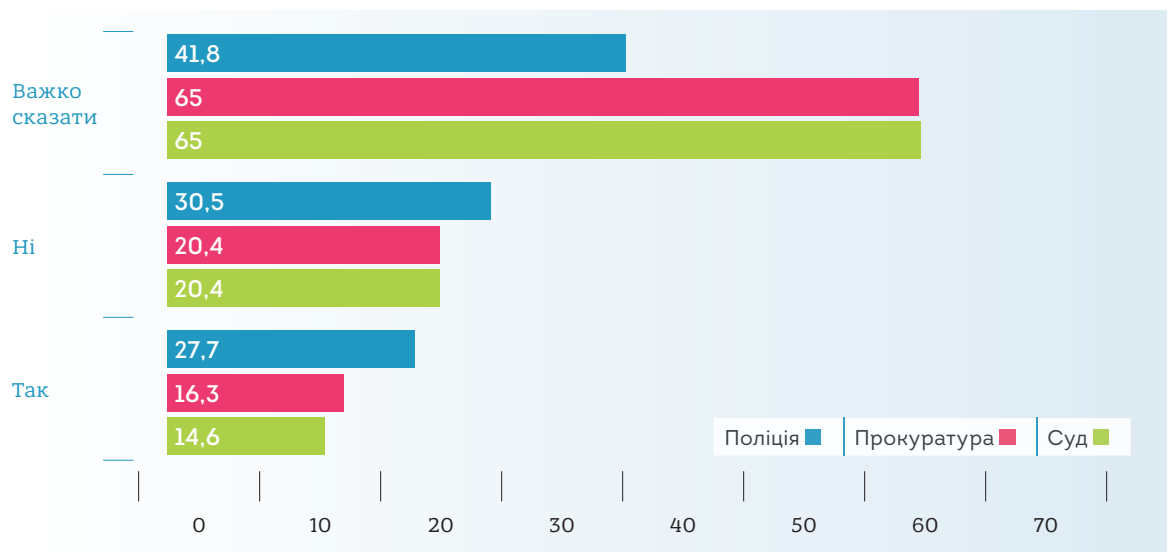
з інтерв'ю з суддею

Є деяка упередженість, але зовнішній вигляд, поведінка і спілкування наркоспоживачів мають важливе значення. При призначенні покарання враховується в першу чергу збиток і чи є потерпілі, а потім медичні аспекти, якщо злочин не пов'язаний з насильством, моє ставлення лояльне.

з інтерв'ю з суддею

Разом з тим, більшість опитаних не погодилися визнати, що до наркоспоживачів у поліції, прокуратурі та суді існує якесь «особливе ставлення». Респонденти не змогли відповісти, чи є воно, а кожен п'ятий сказав, що такого немає в суді і прокуратурі, і 30,5 % – що немає ніякого особливого ставлення з боку поліції. Дійсно, з багатьма з наведених вище порушень прав людини може зіткнутися і звичайний затриманий, який не належить до групи ризику (мал. 4). Проте 27,7 % опитаних вказали, що до наркоспоживачів поліція ставиться дещо по-іншому. Значно рідше вони піддавалися дискримінації з боку працівників прокуратури (16,3 %) або суду (14,6 %).

Мал. 4. Чи існує «особливе ставлення» до наркоспоживачів (у % до тих, хто відповів)

Ну, люди другого сорту, ну, тобто ніби. Це виражається у зневазі, у діях, словесній образі, тобто ніби ніхто не намагається зрозуміти, розібратися, що це хвороба, як прийнято у нас це ... ми як люди другого сорту, які не варті навіть, як то кажуть, кружки води – «потерпиш».

з інтерв'ю з наркоспоживачем

Звичайно, вони за людей не вважають. Ну, вони взагалі ставляться упереджено, якщо ти наркоман, то це другий сорт, тобто, це не людина, це неповага, відразу звертаються на «ти», загалом, розмовляти навіть з ним не хочуть.

з інтерв'ю з наркоспоживачем

Мені здається, більше реформа вплинула тому, що їх там ряди МВС конкретно пошерстили, багатьох позвільняли і набрали інших. Але, як мені здається, схеми все одно залишилися, ставлення до наркоспоживачів залишилося як було.

з інтерв'ю з наркоспоживачем

Вони знають, що ці люди більш слабкі, тобто, якщо їх дотиснути там, дочекається, коли його почне «кумарити» (почнетесь абстиненція – прим. ред.), і тоді з ним можна робити все, що завгодно, навіть показуючи дозу наркотиків. І найчастіше це спрацьовує, якщо б у них це не спрацьовувало, то, напевно, вони б цим не користувалися.

з інтерв'ю з наркоспоживачем

Таб. 1. Причини дискримінації і необ'єктивного ставлення з боку поліції до наркоспоживачів (результати опитування наркокористувачів, надані у % до тих, хто відповів)

Такої дискримінації немає	13,6
Це давня традиція	36,4

Негативні стереотипи щодо наркоспоживачів	15,3
Специфіка роботи поліції	19,5
Система показників та звітності	20,3
Поганий контроль керівництва поліції за діями підлеглих	22,0
Погана організація роботи поліції на місцях	18,6
Беззахисність і залежність наркоспоживачів	16,9
Відсутність нормальних умов і низька заробітна плата працівників поліції	10,2
Надмірна завантаженість роботою працівників поліції	5,1
Низький професійний і культурний рівень працівників поліції	7,6
Поганий підбір претендентів на службу	19,5
Безкарність	33,1
Зростання злочинності	11,0
Недосконалість законодавства	18,6

Серед причин, що визначають дискримінацію й необ'єктивне ставлення з боку поліції до наркоспоживачів, опитані вказали як найважливіші ті, що пов'язані з самою системою поліції. Так, 36,4 % вказали, що таке ставлення – давня традиція. На безкарність як причину вказали 33,1 % опитаних і 22,0 % відзначили, що причина в поганому контролі керівництва за діями підлеглих. 20,3 % опитаних відзначили негативний вплив системи показників і звітності, яка пережила всі реформи і продовжує існувати, визначаючи пріоритети поліцейських і роблячи наркоспоживачів легкою мішенню, здатною «закрити» кілька показників одразу (Таб. 1).

Свою мотивацію затримань наркоспоживачів вказують працівники поліції – для них вони цікаві не стільки для виконання «показника», а як інструмент для отримання інформації.

Нам наркозалежні люди не цікаві. Вони хворі люди, який вони викликають інтерес? Де вони беруть? Ми давно вже працюємо для того, щоб розуміти тих осіб, які збувають наркотики. Часто ключове питання у розробці наркозбувача – в підборі особи, яке проведе у нього оперативну закупівлю. У чому це може виражатися? Або людина продає наркотики за допомогою інтернету, тобто у нього немає прямої передачі отримання грошей і передачі наркотиків...

з інтерв'ю з працівником поліції

Я ж пояснював спочатку, що є ст. 309 Кримінального Кодексу України – це зберігання наркотиків. Ми ловимо їх на зберіганні наркотиків і пропонуємо співпрацю зі слідством, з оперативною службою, для того, щоб висвітлити далі

збувальників. Але дуже часто цей процес не відбувається, адже людина йде, скаржиться, що її якось не так затримали.

з інтерв'ю з працівником поліції

Переважає частина затриманих – наркозалежні. Які «в системі» вже (регулярно споживають наркотики – прим. ред.) і які не можуть... Ну, на наркотики потрібні постійно кошти. Які побачили, що це легко дається – наркотики збувати. Одному, іншому. У них коло спілкування – наркозалежні, і вони починають наркозалежним здавати. А потім починають виходити за рамки наркозалежних. Для звичайних громадян. Тобто, хто в перший раз хоче спробувати і все інше. Наприклад, студенти. Усе переходить в це русло.

з інтерв'ю з працівником поліції

Я вам скажу так – споживачі нам теж потрібні. Споживачів треба, скажімо так, записувати до свого агентурного кола, для того, щоб була велика агентурна мережа, й охоплювати ширшу інформацію про наркотики, які знаходяться в місті, в області і, може, й Україні.

з інтерв'ю з працівником поліції

Нам часто каже прокуратура, навіщо ми затримуємо наркоспоживачів. А вони нас як співробітників оперативного підрозділу цікавлять тому, що ми можемо тільки так від них отримувати інформацію. Але навряд чи, якщо я вийду на вулицю, скажу: я співробітник поліції, розкажи мені, де ти здобуваєш наркотики? Він скаже: чуєш, іди додому. Поки його не спіймаєш, і [він] не відчуває, що отримує кримінальну справу, вкрай рідко будуть з тобою спілкуватися.

з інтерв'ю з працівником поліції

Самі споживачі наркотиків вказують також на зниження корупційних практик, а разом з ним знижується кількість провокацій і затримань звичайних наркоспоживачів. Деякі опитані відзначили, що працівники поліції стали рідше вимагати гроші за «вирішення питань» в останні три роки.

Я не знаю, була ж така сильна хвиля по боротьбі з корупцією, перед тим, як з'явилися поліцейські. Зараз просто хабарів вони не беруть тому, що кожен не хоче втратити своє місце роботи, намагаються щось робити, щоб це було явно, крім злісних дрібних порушень, із якими можна впоратися і без поліції.

з інтерв'ю з наркоспоживачем

Значний вплив на поліпшення ставлення поліцейських до наркоспоживачів також зробила така системна зміна, як прийняття нового кримінально-процесуального кодексу в 2012 році. Це не тільки зробило роботу поліції більш підконтрольною суду і прокуратурі, збільшило можливості захисту підозрюваного, а й позбавило сенсу деякі старі практики, що ведуть до незаконних затримань та насильства – такі як вибивання явки з повинною і визнання провини.

Є варіант на підписання угоди, а за угоду з прокурором він може собі отримати мінімальне покарання. Зараз нормативно передбачено, вони йдуть на угоду, він усе визнає, здає своїх подільників, за це отримує мінімальний термін. У разі виконання пунктів угоди. Припустимо, я вам допомагаю задокументувати злочинну діяльність когось, і він вже йде в суд, і розуміє, якщо він виконав пункти угоди, знову ж таки, що отримає умовний термін покарання.

з інтерв'ю зі співробітником поліції

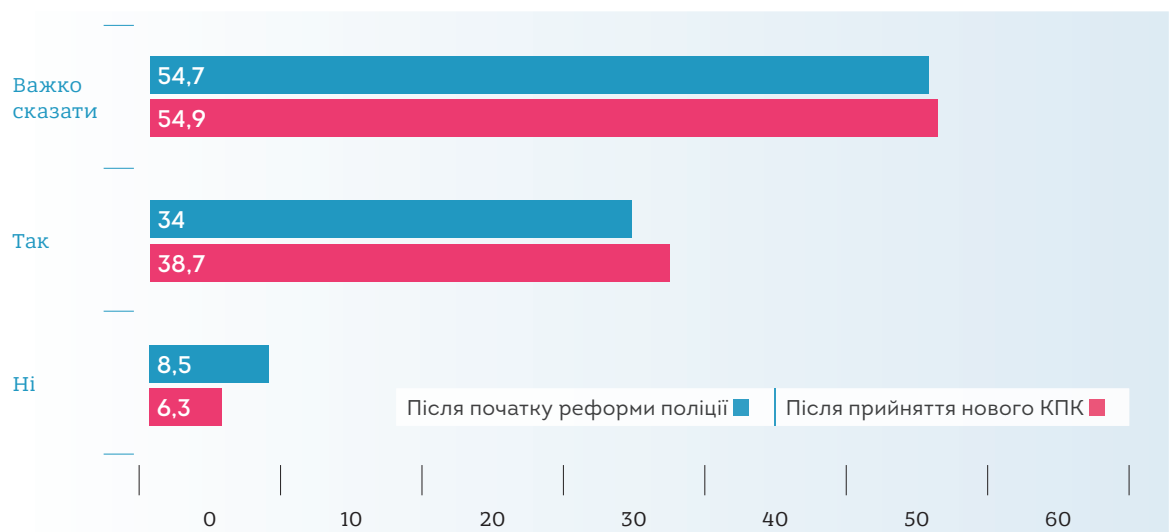
Ми як оперативний блок раніше суддів взагалі не бачили, а зараз у нас будь-яке впровадження – слідчий, прокурор, суддя.

з інтерв'ю зі співробітником поліції

І найголовніше, напевно, це те, що зараз немає значення, є свідчення або їх немає. Явка з повинною визначається по-іншому. Пишеш заяву, що ти визнаєш свою провину, хочеш щиросердно зізнатися в тому-то і тому. Ось це була явка з повинною. Власне кажучи, ряд справ за старим кримінальним кодексом будувалися саме на цьому. Неважливо було, є чи немає інших доказів. Ось є явка з повинною, і все. Людина винна. Зараз цього немає, зараз ці заяви, які ще опера у нас відбирають у наших всіх клієнтів, так звані зізнання у вчиненні злочину. Вони вже в суді навіть не розглядаються. Їх не беруть до уваги. За великим рахунком, ця заява – це фактично дані показання оперуповноваженому або слідчому. Природно, це суд не бере до уваги. І свідчення мають бути зібрані в інші матеріали справи, що підтверджують провину людини, які раніше не брав до уваги суд. Людина приходила і казала: мене змусили написати, змусили дати такі свідчення. Зараз у суді показання підозрюваного, коли він уже в стадії обвинуваченого, не береться до уваги. І не має ніякого значення. А в суді обвинувачений може сказати: я вину не визнаю. І читати його показання ніхто не буде.

з інтерв'ю з адвокатом

Мал. 5. Чи відбулися зміни в методах роботи поліції
(опитування наркоспоживачів, у % до тих, хто відповів)

Близько третини наркоспоживачів, які знаходяться в місцях позбавлення волі, також відзначили позитивні зміни і пов'язали їх із прийняттям нового КПК (38,7 %) і початком реформи поліції (34 %) (Мал. 5). Частина опитаних підкреслили відсутність будь-яких значущих змін щодо працівників поліції до наркоспоживачів і поширеність упередженого ставлення, стигматизації цієї групи. У ході інтерв'ю багато наркозалежних людей вказали, що, як і раніше, стикаються з грубістю, приниженнями, їхній статус використовують для маніпуляцій і залякування та фальсифікацій для виконання показників.

Я вважаю, що не відбулося. Вони як ставилися огидно до наркоманів, так вони і ставляться, як грубили, ображали і психологічно тиснули, як поводили себе огидно, так і поведуться по сьогоднішній день.

з інтерв'ю з наркоспоживачем

Та які зміни? Була міліція – стала поліція, змінилася тільки назва відомства цього, а також те ж саме – за людей не вважають наркоманів. Якщо наркоман, то все, з тобою нема про що розмовляти, ніякого з тебе толку не буде.

з інтерв'ю з наркоспоживачем

Як було, так і залишилося. Тобто була міліція – стала поліція, але ті методи, які вони застосовували, так і застосовують. Єдине зараз стали патрулі по-іншому і все. А так нічого не змінилося, може, я помиляюся.

з інтерв'ю з наркоспоживачем

Явних змін, я скажу свою думку, я абсолютно ніяких не бачу, ну просто поміняли вивіски з міліції на поліцію. Все як було по-старому, так і залишилося. Бувають там якісь випадки, що ставляться до тебе більш-менш нормально, як мають ставитися правоохоронці до людини, різниці немає, наркоман – це хвора людина, це не злочинець. А у нас у нашій державі наркоман – це злочинець вважається. Для мене нічого не змінилося, фактично.

з інтерв'ю з наркоспоживачем

Не знаю, у нас правоохоронна система завжди малювала собі такі рамки, що всі їх повинні боятися. Як було тоді, так і зараз, усі люди бояться їх. У нас замість того, щоб поліцейський допомагав, інформував людей якимось чином, він вводить в ступор, і людина губиться просто при зустрічі з поліцейським. Не дивлячись на те, що він навіть може бути не правопорушником, звичайною людиною, але коли поліцейський підходить до нього, він уже знічується і не знає, а раптом його зараз за щось викличуть. Ось така ситуація.

з інтерв'ю з наркоспоживачем

Ні, поки що нічого не змінилося. Коли я вийшов на волю, прийшов до дільничного, ніби все домовилися, я поводжусь нормально, приходжу, відмічаюсь, до мене ніяких претензій не буде, проходить час, мені дільничний заявляє, що треба написати на тебе папір, там тобі нічого страшного не буде, просто треба, щоб у тебе було порушення, ти виправитися просто не міг. Але ти не можеш,

якщо нічого не будеш робити, ти не можеш, щоб було все добре. Ось я вийшов з нагляду, був рік, за рік вони 2 рази подавали папери на мене, що я зробив порушення. Я звертався до суду, суд мене виправдав, що в першому випадку, що в другому.

з інтерв'ю з наркоспоживачем

Вони за людей навіть не вважають. Просто не вважають за людей. Там ніхто не розбирається, хороший ти чи поганий, всіх під одну гребінку.

з інтерв'ю з наркоспоживачем

Більш того, деякі опитані експерти відзначили погіршення ситуації, пов'язане з тим, що в поліцію прийшли нові люди, незнайомі зі специфікою роботи, що не мають контактiв і бачення роботи з групами ризику.

Навпаки, стало гірше. Нові поліцейські не ознайомлені з правами людини, вони мають якось хоча б пояснювати, хто, що, куди, до чого. Я їм сказав, що я працівник соціальної служби, працюю в громадській організації, роздаю шприци, тестую наркозалежних на ВІЛ, гепатит, щоб менше було шкоди населенню і самим споживачам – це не вплинуло, вони своє роблять.

з інтерв'ю з працівником сервісної організації

Не покращилося, а навпаки, всі працівники міліції старі знають мене, знають мою роботу, чим я займаюся, а цих працівників міліції я взагалі перший раз бачу. Ще гірше стало. Тому що я чув, за тижні 2 до цього, споживачі скаржилися мені, що їх обшукують за день по 10–15 разів, без якихось пояснень, просто перевірка документів. Я навіть не скажу, тому що не знаю, як, що там їм начальство наказало, вони хочуть собі зірочки заробити.

з інтерв'ю з працівником сервісної організації

Та ну куди, які методи. Вони геть гусей понабирали, я допомагаю, приїжджаю в РВВС і допомагаю йому складати на мене ж протокол.

з інтерв'ю з наркоспоживачем

Багато адвокатів і працівників поліції зазначають, що система в цілому не змінилася, що в багатьох ситуаціях призводить до відтворення старих практик щодо наркоспоживачів.

Суворі система так і залишилась. Уся проблема полягає в тому, що є таке поняття як показники. Основна маса наркозалежних НЕ збувальники. Тобто вони наркотиками не торгують. Так, дійсно, вони збираються, і коли одна людина, а й коли кілька йдуть і купують наркотичний засіб. Який вони в принципі разом і вживають. В даному випадку це підпадає під статтю 309. Але у правоохоронних органів показники йдуть тільки за 307 статтею, а не за 309.

з інтерв'ю з адвокатом

Для того, щоб показати результат своєї роботи, ти маєш показати виявлений злочин і висунуту підозру. Підозра – це коли є результат експертизи і слідчий допитав наркоспоживачів, наркозбувача, будь-яку людину, яку затримано за підозрою в незаконному обігу наркотиків. Тобто спійманий, експертиза, а потім тільки ми допитуємо. Раптом це не наркотик, ми не впевнені. Експертизи робляться 5–7–10 днів, місяць, залежно від виду наркотику і завантаженості експертного центру. Відповідно, людина розчинилася, а керівник запитує з тебе, покажіть, де твоя кримінальна справа, яку ти розкрив? Так, ось я зловив. Де підозра? Ми побачимо тільки галочку, що підозру висунуто. Експертиза є, її треба доставити до слідчого. У слідчого показник – справа, спрямована в суд. А нам мало виявити, нам потрібна підозра. Тоді це нам вважається, ми виконали свою частину роботи.

з інтерв'ю зі співробітником поліції

Уже від нас залежить на 30 %, а на 70 % – слідчий, прокуратура, експертиза, допит свідків. І нам потрібно забезпечити, щоб це все склалося воєдино, оперу треба забезпечити. Ми зацікавлені, ми зможемо показати результат. А інакше ні. Покажіть у звітності, що тут стоїть галочка, що працівниками УПН (Управління протидії наркозлочинності – прим. ред.) виявлено злочин. Він буде тільки тоді відображений, коли буде допитано людину. А це і породжує корупцію.

з інтерв'ю зі співробітником поліції

З нас вимагають по суті все, наркозбувачі, канали – це переміщення наркотику з однієї області в іншу, або міжнародні канали, контрабанда, важкі наркотики – кокаїн, героїн, синтетика, обсяги і нарколабораторія. Це вимоги, по суті, всі напрямки УПНа, які невід'ємні. Усе з нас вимагають. Але можливості виявляти їх немає. Немає апарату впливу на наркомана, як нам отримувати інформацію, або за гроші, або, як усі отримували – під послугою, під страхом людини, яка боїться, щоб її не затримали та надає інформацію. В обмін на це він колеться, нехай колеться, здоров'я гробить, але викриє збувальників. А зараз нас бояться, тільки коли ми когось спіймали. Авторитету немає не тільки у співробітників УПН, а й у поліції.

з інтерв'ю зі співробітником поліції

Повернулися ті часи, паличні системи, що знову робота оцінюється в паличній системі. Мені здається, що треба жорстко карати за всі наркотики, припустимо, людина може зловити купу споживачів за 309, це гірше, ніж одного там збувальника десь виявив. Треба щоб оцінювалася вся робота.

з інтерв'ю зі співробітником поліції

Основні показники від працівника БНОН – це проведення закупівель. Закупівель нарковмісних препаратів у осіб, які займаються збутом наркотиків, чи

психотропних речовин, або сильнодіючих. Це основний показник – проведення закупівель.

з інтерв'ю зі співробітником поліції

Разом з тим як працівники поліції, так і адвокати вказують, що найважливішим чинником, що визначає дотримання прав наркоспоживачів, є професійний рівень поліцейських. Оновлення кадрового складу йде повільно, болісно і далеко не завжди в поліції залишаються професіонали своєї справи, які правильно розуміють специфіку роботи, а також те, що йде загальне зниження професіоналізму поліцейських.

Я викладала слідчим, які вже працюють. Не новим. І ви знаєте, я була просто вражена тією безграмотністю, яку я почула. Люди зі стажем, але тим не менш, уся проблема в тому, що суди закривають очі на багато порушень, які відбуваються на стадії оформлення розслідування. Закривають очі, тому що розуміють, що кожен другий, хто заходить до суду, якщо брати, як має бути по КПК, то в принципі розвалюється кожна друга справа.

з інтерв'ю з адвокатом

Зараз здібності наших правоохоронців дуже низькі. Це не дивно. Розвалена повністю вся система. На превеликий жаль. Якщо раніше в оперативній службі були свої інформатори, яких пестили й плекали з самого дитинства, і вони передавалися з покоління в покоління, то зараз система інформаторів просто розвалена. Їх просто немає. Це не тільки стосується наркозалежних. Це стосується всіх. І щоб організувати роботу, потрібен час.

з інтерв'ю з працівником поліції

Процес комплектування трудоємний і важкий, особливо з проходженням атестації. Згодом придумують і додають щось нове. Я почав проходити атестацію в одному місті, мені сказали, з огляду на те, що ви переводитеся в інше, то вже не актуально тут допроходити. Прийшов сюди, пройшов тут. Тепер прийшла нова вказівка, тепер у Києві треба проходити. Ми замість того, щоб працювати, проходимо атестацію вже протягом року.

з інтерв'ю з працівником поліції

Дуже мало фахівців. Їх у великих містах мало, а в маленьких містах ще менше. Я, коли прийшов працювати і зустрівся зі співробітниками, я зрозумів, що з тих запропонованих, які залишилися і пройшли всі види атестації, можна перерахувати на пальцях однієї руки, які розуміють, що роблять.

з інтерв'ю з працівником поліції

А ми працюємо з агентурою. Це майстерність, ти повинен створити таку атмосферу, щоб люди тобі приносили цю інформацію, ділилися з тобою, обговорювали. Якщо в опера є інформація, то він зможе її в подальшому реалізувати. Дуже багато молоді, які не розуміють, що не розбираються, не знають. Є ряд людей, які не особливо хочуть вчитися. Немає того прошарку, який їх навчить.

Тобто, коли я приходив працювати, було у кого питати, було кому підказати, навчити, для того щоб не наступити на граблі і не робити помилок. Коли вчишся в інституті, ти досягаєш теорію, а на практиці все по-іншому.

з інтерв'ю з працівником поліції

Немає кваліфікованих співробітників і, як останнім часом, ось, набирайте з патрульної поліції. Добре, але це трохи інша робота. Це не так, як я стикався зі співробітниками, які прийшли з АТО, і вони кажуть, попрацювавши якийсь час у підрозділі УПН, кажуть, ні, ми працювати не будемо. Коли людина воювала, це добре, але вона звикла, там за горою ворог, треба його спіймати, взяти в полон, а тут не те, тут незримий ворог. Тут треба придумати правильно комбінацію для того, щоб люди не постраждали, потік наркотиків не надійшов у суспільство, правильно викрити, не тільки зловити злочинця, а ще й усунути всі перешкоди, які заважають тобі це зробити. Немає належного забезпечення, на даний момент у країні, коли є війна, коли відбувається ряд тяжких злочинів, то на наркозлочини ніхто особливо не звертає увагу, тому що вони латентні.

з інтерв'ю з працівником поліції

Ситуація багато в чому визначена і тим, що сама служба знаходиться в стадії реформування, ніхто зі співробітників не розуміє ні його напрямків, ні в якому напрямку рухається служба, ні пріоритетів роботи. Фактично працівники управліннь протидії наркозлочинності вичікують і спостерігають за тим, що відбувається.

Немає того обсягу роботи, яку ми раніше робили. Зараз ти займаєшся одним наркозбудувачем близько 2-х місяців. Це рядовий якийсь наркозбудувач. Щоб задокументувати так, як вони хочуть. Це важко. Плюс, ти переживаєш, щоб його ніхто інший не схопив. Когось затримали з оточення, він кинув, скінчився наркотик, дуже багато чинників, везіння. Пощастило тобі чи не пощастило. Ти залежиш від обставин. Побачить він випадково тебе там, стеження, якийсь фактор, плюс, люди вибивають нас із цього, ми не можемо, у нас немає методів роботи, точніше, вони є, але ми не встигаємо за злочинністю так, як вони.

з інтерв'ю з працівником поліції

Фахівців мало, фінансування мало, зараз нікого належним чином не фінансують. Я вважаю, для того щоб була правильна робота з інформаторами, її треба оплачувати. А на це все не виділяється коштів. Чому мені наркоман повинен розповідати інформацію? Тому, що він мене боїться? Ні, напевно. З приводу того, як я кажу, довіру населення, раніше бабусі скаржилися, припустимо, на території району в одному будинку варять, смердять, реагували співробітники БНОН (віггіл боротьби з незаконним обігом наркотиків, застаріла назва віггілу – прим. ред) району. Зараз немає ні в одному районі БНОН. Є тільки обласне управління – управління протидії наркозлочинності, кілька десятків людей, які виявляють злочини на всій області. А дрібними збувальниками, ті, які виготовляють наркотики за місцем проживання, тими займалися співробітники БНОН

у районах. Їх немає, скоротили. А дільничні навряд чи потягнуть. Карному розшуку ніколи фізично цим займатися.

з інтерв'ю з працівником поліції

Кам'яний вік, нікому не цікаво, зараз купа інших проблем у державі. Наркотики десь глибоко. Останній інтерес держави до наркотиків я бачив при створенні департаменту протидії наркотикам. Півтора роки тому. Виявився показухою.

з інтерв'ю з працівником поліції

Використання нового КПК, додаткові процедури контролю за діяльністю оперативних служб неминуче ведуть до зниження як зловживань, так і оперативності. Разом зі слабким технічним забезпеченням роботи ці причини призводять до того, що сьогодні УБН часто не в змозі підготувати і провести повноцінну закупівлю наркотичних засобів. Таким чином, Управління протидії наркозлочинності виконує показники, затримуючи кур'єрів, споживачів чи розповсюджувачів, але без можливості довести їхній умисел на продаж або розповсюдження – у результаті в статистиці вони все одно постають як споживачі. Самий же тиск на споживачів послабився у зв'язку зі змінами в КПК; неузгодженістю в розумінні і застосуванні його положень; новими процедурами та вимогами слідства, прокуратури; більш жорсткими вимогами з боку суду та доступністю адвоката, сьогодні все важче використовувати споживача для того, щоб «закрити показники». Діяти так, як тільки він вважає за потрібне в кожній окремій ситуації, сьогодні поліцейський уже не може, йому потрібні узгодження, що з одного боку знижує оперативність служби, а з іншого – сприяє захисту прав підозрюваних і наркоспоживачів, захищаючи їх від дотеперішніх зловживань.

Дуже довго робляться експертизи. Це питання ставилося, бо ця структура пішла цивільним. Це зробили люди, які не розуміють наших проблем. Люди цивільні не розуміють, що потрібно дуже терміново експертизу робити. Тому що людина не протримає довше трьох годин без експертизи. А «підозра» визначається вже у висновку експертизи. Ходиш на колінах просиш. Через керівництво зверху, тільки так. Чому люди не зрозуміють? Я розумію, у них завантаженість, але вони ж мають подумати і про нас. Ми ж цілодобово ходимо, щоб домогтися якогось результату. Це показник.

з інтерв'ю з працівником поліції

Наші заходи виконуються за постановою прокурора. Це не так легко. Це береться ухвала суду апеляційного на проведення заходів. А якщо протягом 24-х годин не зроблена експертиза – людину випускають. Йому не пред'являти «підозру» за КПК. Якщо її не пред'явили, його не мають права затримувати. Вона йде і робить усе, що хоче. Збуває і продає. Це дуже страшно і це дуже ускладнює.

з інтерв'ю з працівником поліції

Грубо кажучи, отримуємо ми інформацію про те, що хтось займається збутом наркотиків, і з того часу, щоб ми довели прокуратурі, суду, що у нас є достатні підстави для проведення оперативної закупівлі, обшуків, проходить певний час. Ми можемо тиждень отримувати дозвіл на проведення якихось заходів. За цей тиждень людина може переїхати в інше місто, все, що завгодно з нею може

статися. Ми поки доходимо до цього процесу, проведення якихось заходів уже стає малоефективним, тому що за цей час багато води сплило.

з інтерв'ю з працівником поліції

Раніше ми, якщо бачимо, що людина вживає наркотики, могли самостійно вжити заходів до її затримання, складання первинних матеріалів, які потім ішли вже в слідчі органи. Зараз треба чекати слідчі органи, поки вони приїдуть.

з інтерв'ю з працівником поліції

У кожному районі КПК (кримінально- процесуальний кодекс - прим.ред) трактується по-своєму. Немає єдиної виробленої методики, як це потрібно робити, як проводити закупівлю, як документувати зберігання наркотиків. Зі старим було по-іншому. Уже з роками це виробилося. Уже розуміли, знали.

з інтерв'ю з працівником поліції

Основна маса за злочини, не пов'язані зі збутом наркотиків, отримує умовно. Тому ми не можемо, не затримуючи їх, отримувати якусь інформацію або встановити канали надходження наркотиків у регіон.

з інтерв'ю з працівником поліції

Раніше була можливість доставляти людей, це не заборонено було, розмовляти, катати пальці, перевіряти на інші злочини, фотографувати, базу набивати, можна було, і ти хапав усіх. Зараз, в силу того, що ми в управлінні, нас цікавлять збувальники, які мають вагу якусь, основний дохід, обсяги. Нам не цікаві ті, які кодтерпін їдять, який в аптеці, можна одним законом все викоринити, а вже скільки років люди від нього божеволіють, хворіють, помирають, а ніхто нічого не збирається робити.

з інтерв'ю з працівником поліції

Набагато складніше і довше стало документувати ці злочини, пов'язані з незаконним обігом наркотиків. Тобто якщо раніше за старого КПК я міг сам, маючи оперативну інформацію, виїхати, затримати, то для того, щоб зараз це зробити, мені потрібно спочатку внести інформацію до єдиного реєстру досудових розслідувань, зібрати купу документів. Слідчий цим займається, він дає доручення, ми збираємо документи, матеріали, а потім тільки починаємо приймати рішення. А за цей час може багато чого статися.

з інтерв'ю з працівником поліції

Доводиться йти довгим шляхом, враховуючи нашу бюрократичну державу, де до кожного потрібно прийти, до кожного вклонитися, до суду, до прокуратури, пояснювати. У цих часу немає, той зайнятий, той поїхав, розумієте. Воно все тягнеться, ми втрачаємо час. Раніше ми могли приймати рішення самі. Зараз

приймає рішення слідчий. У нього кримінальне провадження, він дає доручення, і ми вже тоді маємо право затримувати і т. д.

з інтерв'ю з працівником поліції

На жаль, системних змін у свідомості працівників поліції і її діяльності не відбулося, їм усе ще складно відійти від старого розуміння роботи і її методів, коли вимоги закону могли трактуватися широко і часто використовувалися в незаконних практиках. Частина співробітників поліції відверто ностальгує за тими часами, коли можна було використовувати адміністративне затримання як метод роботи, а частина відверто визнає, що може піти на порушення, якщо вдається домовитися з прокуратурою.

Раніше оперативник або будь-який співробітник міліції міг зупинити, бувало, показати своє службове посвідчення, попросити, щоб людина дістала заборонені предмети, оглянути. Якщо у людини дійсно щось заборонене – запросити понятих, щоб вони брали участь. Скласти протокол. Це раніше все робив звичайний міліціонер. А на даний час ти викликаєш слідчу оперативну групу, чекаєш годину-дві. Якщо людина не хоче чекати, відбувається скандал. Ти маєш право тільки до трьох годин його протримати. Для визначення особи. І все.

з інтерв'ю з працівником поліції

Якби повернули старий КПК, це була б краса взагалі. Уявляєте, законно давали затримати, адмінзатримання особи, за цей час ти проводив експертизу спокійно за ці три доби. Дослідження нам за добу ніхто не проведе. Для цього і була придумана ця, тоді на той момент, 263 стаття адміністративного кодексу з можливістю продовження до десяти діб. Тобто можна було продовжити цю ситуацію. За ці три дні, коли затримуємо особу за адміністративне порушення, ми проводимо спокійненько експертизу, ніхто там не принижувався, не випрошував у експерта, за три доби будь-яку марихуану, там, опій, солі можна зробити.

з інтерв'ю з працівником поліції

При старому КПК мав право за статтею 263 людину закрити, тимчасово затримати на строк до 3 діб. Були свої нюанси. Це робилося для чого? Для проведення експертизи, для встановлення джерел, каналів надходження наркотичних речовин. Відповідно, людина сидить, провели експертизу, всі необхідні заходи виконали, людину притягнули до відповідальності, відвели до слідчого, слідчий висунув йому звинувачення, це все ефективно працювало.

з інтерв'ю з працівником поліції

Обшук людини не можна проводити. Якщо раніше це було більш дозволено, то зараз обшук людини ми не можемо проводити, тільки візуальний огляд. А візуальний огляд нам не дає повної картини, що у людини може знаходитись у кишнях. Але оскільки ми не можемо проводити обшук людини, і цей обшук дає нам суд і слідчий суддя, нас це дуже сильно гальмує. Ось і у нас є таке по-

няття, як «узаконення» цього обшуку на наступний день, але для цього потрібно хорошу взаємодію з прокуратурою.

з інтерв'ю з працівником поліції

Також слід зазначити, що серед суддів усе ще існує обвинувальний підхід в оцінці матеріалів справи. Використання такого підходу спочатку ставить наркоспоживачів і будь-якого підозрюваного в уразливий стан.

Неякісні розслідування – підстава для виправдувального вироку. З прийняттям нового КПК недоліки слідства змушений виправляти суд, що є невластивою йому функцією. А з іншого боку вищі суди повертають справи і поклали виправлення помилок на суди першої інстанції.

з інтерв'ю з суддею

РОЗДІЛ 2. ДОТРИМАННЯ ПРАВ НАРКОСПОЖИВАЧІВ ПРИ КОНТАКТІ З ПОЛІЦІЄЮ

Працівники поліції в ході інтерв'ю вказали, що більшість практик порушень прав наркоспоживачів, що існували ще три-чотири роки тому, сьогодні вже практично не застосовуються. Так, прийняття нового КПК і більш жорстка позиція прокуратури і суду при розгляді прийнятності доказів привели до того, що такі порушення, як провокація збуту, використання адміністративного затримання, підкидання наркотиків, відбувається все рідше.

Яка провокація може бути? Прокуратура не дасть згоди на провокацію. У кожного в справі є процесуальний керівник. Який підписує матеріали. Він не дозволить провокацію. Тому що бере на себе відповідальність. Якщо потім він у суді розсиплеться. Кому тоді буде добре і хто піде на провокації? Щоб співробітники потім усі сіли до в'язниці?

з інтерв'ю з працівником поліції

Це виключено. З нинішнім законодавством, якщо взяти існування такого факту, що комусь підкинули наркотики, і далі, що? Воно ніколи не буде доказом, такий у нас КПК зараз, своєрідний.

з інтерв'ю з працівником поліції

Адміністративного затримання з приводу наркотиків немає. Раніше було, при затриманні наркомана. Раніше ми вилучили у нього наркотики, ми його саджали в камеру на 3 доби, ми мали право, згідно зі статтею 263 кодексу про адміністративні правопорушення. За цей час ми відправляли вилучене на експертизу і, спілкуючись із цією людиною, встановлювали канал придбання для того, щоб вийти на більш серйозних постачальників.

з інтерв'ю з працівником поліції

Затримати ми можемо людину тільки за підозрою в тяжкому злочині, випикувати 208 статтю, згідно з КПК або за рішенням суду. Самі ми не можемо його затримати за адміністративним правопорушенням, як ми раніше робили. А відповідно, людина розчинилась. Я неодноразово стикався, коли ми у людини вилучаємо 39 шприців, затриманий їх зберігає з метою збуту. Він розповідає, я «закладник», я ходжу, розкладаю, таким чином продаю. Він готовий нам розповісти про організатора. Той час, поки він би перебував у камері, ми б отримали максимум інформації з метою викриття збувальників. Як потім з експертизи виявилось, згідно з концентрацією наркотиків, він зберігав наркотик в особливо великих розмірах. Ми вилучили це все і відпускаємо. Ти приходи до нас через тиждень. Каже: звичайно. І все, людина розчинилась. А у нас ви-

силь нерозкрита справа, місяць, два, три, півроку. Поки його випадково хтось не затримає.

з інтерв'ю з працівником поліції

До реформи в поліції було таке. Адміністративне затримання, мається на увазі, що його зупинили, начебто він курил у недозволеному місці, а при складанні протоколу виявили ще й марихуану в кишені. Зараз теж такий варіант можливий, але ніхто так не робить.

з інтерв'ю з працівником поліції

Можливо, це в одичних випадках, ось людина не бере участі в незаконному обігу наркотиків, але у неї є знайомий. Він просить: сходи. Хтось відмовиться, бо не вживає, когось умовлять. У такому ракурсі це можна розглядати як провокацію. Але коли людина щодня бере участь у незаконному обігу наркотиків, вважати це провокацією неправильно. «Ось він мене попросив». Та не бери участь у цьому, не будь учасником цього процесу.

з інтерв'ю з працівником поліції

Незаконне затримання – це раніше, зараз не поширене. Хоча я не виключаю. Просто доставили людину, ми маємо право на 3 години, не виключаю, що іноді її трохи перетримують, якимось так.

з інтерв'ю з працівником поліції

А як можна схилити людину, яка сама наркозалежна, щоб вона пішла, продала чи купила наркотики? Ось у чому суть. Якщо людина сама наркозалежна, якщо вона колеться, як її можна змусити цей наркотик купувати? У неї самої є бажання його купувати, вживати або продавати, щоб купити собі наступну дозу. Провокації злочину, як такої я не бачив би в цьому.

з інтерв'ю з працівником поліції

У той же час інтерв'ю з наркоспоживачами й адвокатами дозволяють стверджувати, що деякі порушення (наприклад, докладання наркотиків до необхідної ваги; обшуки та огляди, проведені з порушеннями) досить часто використовуються працівниками поліції. Не зважаючи на загальне зниження тиску на наркоспоживачів з боку поліції, інструменти такого тиску, методи роботи та відношення до наркоспоживачів в поліції все ще залишаються старими. Серед таких інструментів досить розповсюдженими є такі, що порушують право на приватність – наприклад збір даних про всіх клієнтів замісної терапії та наркоклінік; їх діагнози; процедури, що вони приймали. Так, у 2016 році сервісна Громадська організація «Альянс» оприлюднила документальне підтвердження факту наявності централізованого доручення ДБН Нацполіції щодо збору персональних даних усіх осіб, які перебувають на обліку у наркологічних диспансерах. В деяких областях це відбувалось відкрито, за допомогою письмових запитів до головних лікарів клінік.

В серпні 2017 керівника однієї з сервісних організацій м.Харкова, що працює з нар-

коспоживачами, примушували надати списки його клієнтів, та погрожували, що у разі відмови буде відкрито кримінальне проваження, що дозволить отримати списки «за законом».

«Дайте списки, будь ласка... Я не збираюся їх викидати в загальний доступ... У мене є окрема папка, яку я веду за лінією лагального обігу. Потрібні загальні списки, які знаходитимуться в одному місці...

Знаєш, взагалі, змінився начальник? Він почне ворушити цю тему, що да як. Для того, щоб мені щось розказувати, я повинен сказати, що в нас повна взаємодія. А з приводу списків, я тобі завчано подзвоню, тому що мене ще департамент діставатиме, не для надання, а вони збираються приїхати з перевіркою, департамент Києва, для того, щоб подивитися все це. Мені потрібні списки.

Якщо ти скажеш «ні», вони змусять мене внести якесь ЄРДР [почати розслідування – прим. ред.], в межах цього взяти постанову на вилучення і прийти до тебе з цією постановою суду на осіб, які стоять у тебе на обліку.

цитата запису діалогу між працівником поліції м.Харків та керівником сервісної організації

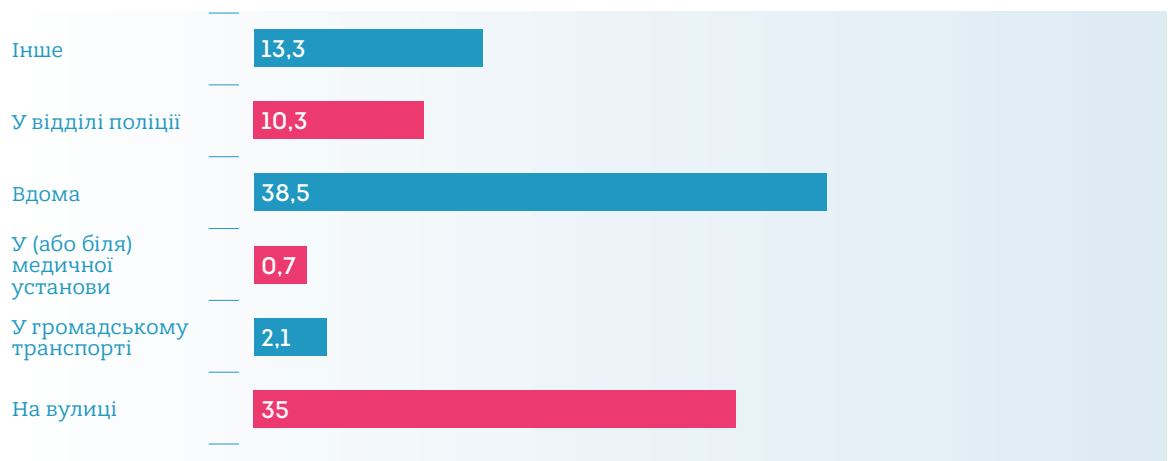
Нажаль, ці приклади є яскравою ілюстрацією того, що Національна поліція все ще використовує збір персональної інформації про наркозалежних осіб для оперативних цілей та показників. В той же час, це є порушенням статей 19 та 32 Конституції України, ст.ст. 8 та 14 Європейської конвенції з прав людини, ст. 286 Цивільного Кодексу України, ст. 7, 19, 24, 25 Закону України «Про захист персональних даних», ст.ст. 39-1 та 40 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я», ст. 7, 8, 25-28 Закону України «Про національну поліцію».

Експертне опитування суддів також підтверджує ці дані. Так, опитані судді вказали, що серед порушень прав наркоспоживачів працівниками поліції, на їхню думку, найбільш поширені провокації злочинів щодо наркозалежних (коли людину різними способами фактично схиляють або заохочують придбати наркотичні засоби) і фальсифікації злочину (підкидання наркотиків або додавання до ваги вилучених, складання підроблених документів у справі, фальсифікація збуту, коли мали місце незаконні операції з наркотиками для власних потреб). На це вказали більше половини опитаних експертів-суддів. Також досить часто вони стикаються з несвоєчасною реєстрацією затримання наркоспоживачів або відсутністю реєстрації взагалі. Часто застосовуване раніше адміністративне затримання з подальшим затриманням за підозрою у злочині сьогодні практично не використовується, як вказали судді, і це стало одним із наслідків уведення в дію нового КПК. Деякі судді зазначили, що бачать випадки незаконного затримання та утримання в поліції, що найчастіше виражається в тривалому неоформленні протоколу і статусу затриманого і тягне за собою недотримання процесуальних гарантій, таких як, наприклад, повідомлення близьких про затримання.

ЗАТРИМАННЯ

Саме затримання найчастіше проводиться на дому (38,5 %) або на вулиці (35 %), згідно з даними, отриманими в ході опитування. Кожного десятого затримали безпосередньо в поліції (Мал. 6).

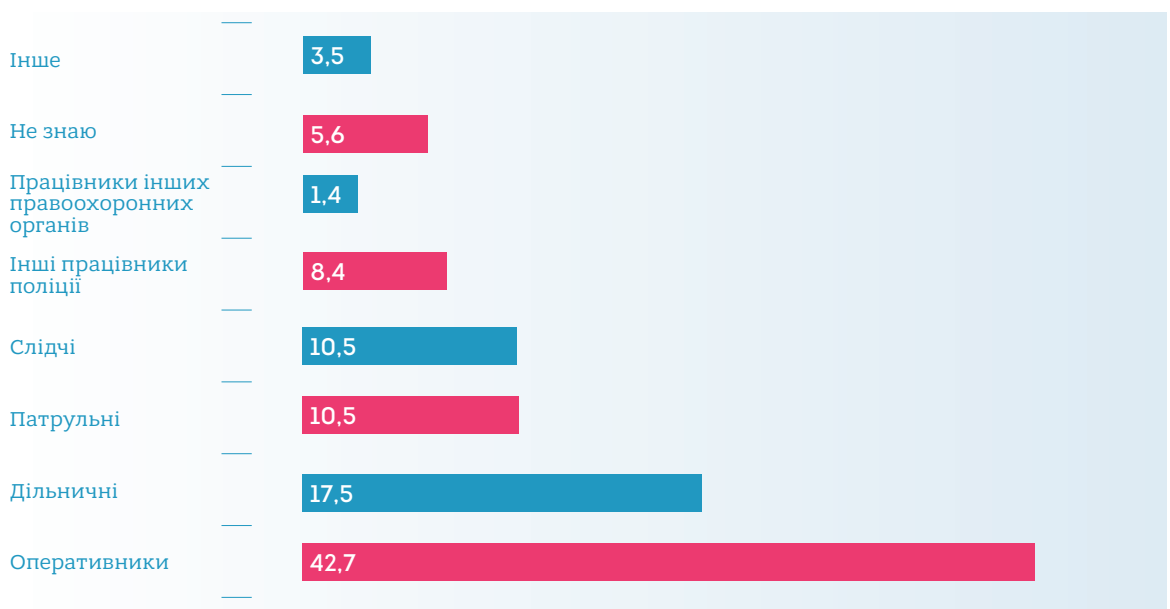
Мал. 6. Де відбулося затримання (у % до відповідей респондентів)

Ось я вийшов з терапії. І біля цього продуктового магазину. Я коли прийняв препарат, мені подзвонили товариші, які теж беруть, ми після прийому препарату любимо випити кави чашечку. І на підході до магазину – четверо співробітників, двоє з райвідділу і двоє з УБП, оточили мене і сказали свої вимоги з приводу огляду, це був не огляд, а обшук, підозра у виносі препарату з терапії. Вони мені з першої хвилини сказали, ти ніби нам взагалі не потрібен, хто з лікарів продає препарати. Я їм сказав, де лікарі, де я, і взагалі чого Ви з цим питанням звертаєтеся.

з інтерв'ю з наркоспоживачем

Мал. 7. Хто проводив затримання (у % до відповідей респондентів)

Логічно, що значна кількість затримань проводилась оперативниками (42,7 %) – це було виконанням їхніх прямих обов'язків і повноважень. У той же час саме вони і вказані як основні порушники прав наркоспоживачів. Також зазначається, що частину опитаних затримали дільничні (17,5 %) і патрульні (10,5 %). Слідчі затримали кожного десятого опитаного, і це затримання вже відбувалося в поліції (Мал. 7) .

Раніше, коли міліціонеру не сподобалося на вулиці щось – усе, йди сюди, підтягнув і починає з розмовляти, з'ясовувати, встановлювати особу. З нинішнім законодавством ми не можемо просто так людину кудись там тягти у відділення поліції за підозрою. Уже відпала необхідність збору всіх людей, які ходять, неправильно дивляться, з закритими очима ходять під впливом наркотиків або ще щось. Ми намагаємося працювати в конкретних напрямках щодо конкретних осіб.

з інтерв'ю з працівником поліції

Разом з тим, інтерв'ю наркоспоживачів, які знаходяться в місцях позбавлення волі, вказали, що порушення процедур і правил затримання, застосування насильства все ще поширені при затриманні, і це багато в чому визначає подальшу долю затриманого.

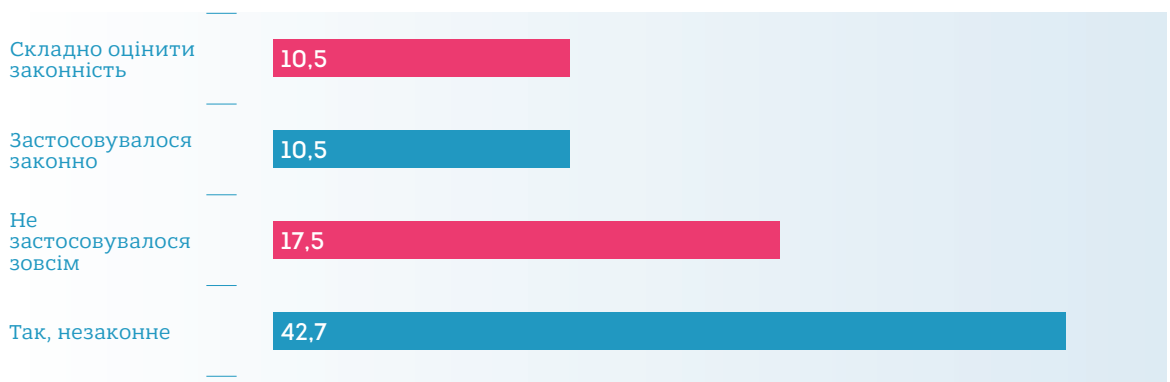
Відразу ніхто нічого не представлявся. Це вже було зрозуміло, коли нас привезли до райвідділу. Я сказав, що нічого підписувати і писати не буду, на що мені сказали: ідіть, проведіть з ним бесіду, вже приїхали якраз поняті, мене від понятих завели туди у двір три людини, почали бити. Я, щоб вони мене сильно не били, падав, але він коліном вдарив мені в спину, я почав корчитись, типу вони мені її поламали. Таким чином мені пощастило виїхати звідти на швидкій допомозі. Вони мені викликали швидку, швидка забрала, привезла в одну лікарню, в другу, в кінцевому підсумку, вони зрозуміли, що у мене нічого не зламано, і вже забрали до управління сюди. Там написали і повісили на мене табличку «брехун» на шию, це, звісно, все в кайданках, затиснутих до максимуму, казали «зараз ми тобі покажемо, як треба косити і від чого треба косити».

з інтерв'ю з наркоспоживачем

Ні, я був вражений, зараз усі говорять, що начебто все змінилося, нова міліція, але залишилося все, як було. Ніхто не пред'явив ані посвідчення, ані з якого приводу мене зупинили, взагалі ніяких питань для мене не було. Почали ограду мене обшукувати. Я кажу, а що за причина? А у тебе обличчя підозріле. Як твоє звання, прізвище – ти повинен назвати. Вони проігнорували мене. Я почав говорити свої права, що вони мені повинні надати те, се, телефонний дзвінок, а вони мені палицею відгуляли разів кілька, сказали, будеш ще рот відкривати, то годано.

з інтерв'ю з наркоспоживачем

Мал. 8. Чи застосовується насильство в ході затримання (у % до відповідей респондентів)

Застосування насильства при затриманні все ще залишається рядовим явищем. Частково це пов'язано з обставинами затримання, іноді з опором, але часто – просто є традиційним поведінковим патерном поліції. Більше половини опитаних (63,7%) вказали, що в ході затримання до них застосовувалося насильство, і переважна більшість вважає, що воно було незаконне (42,7 %). Тільки один із п'яти затриманих (10,5 %) погодився з тим, що працівники поліції правомірно використовували силу (Мал. 8).

Вони нам так вломили нормально. Побиті були конкретно, нас там три дні протримали, потім нас випускають, щоб із себе зняти, що вони нас побили. Нас випустили і на наступний день нам сказали прийти в управління. Ми прийшли в управління, і там усіх закрили, крім мене, мене одного не закрили. Я там просився, і врешті-решт, за те, що я зроблю стінку, я займався меблями, на той час працював, мене залишили на підписці про невиїзд до суду.

з інтерв'ю з наркоспоживачем

Однак судді й працівники поліції зазначають, що масштаби незаконного насильства щодо наркозалежних людей знижуються.

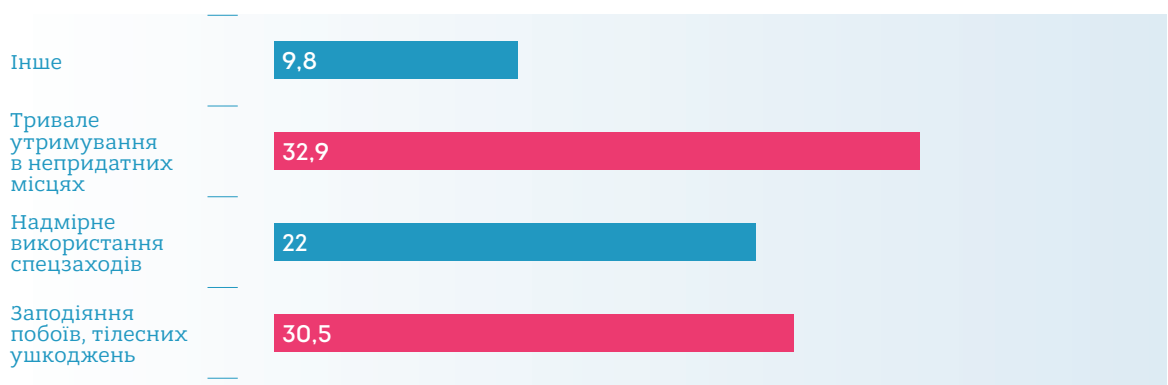
Відбулися зміни в кращу сторону, стало менше незаконних дій. На це в першу чергу вплинула зміна законодавства. За останні три роки я взагалі не стикався із застосуванням незаконного насильства працівниками поліції. З прийняттям нового КПК робота змінилася, але потрібен час для відпрацювання механізмів дій.

з інтерв'ю з суддею

З незаконним насильством я вже давно не стикався. А чисто оперативний момент, під час затримання покричати на наркомана, можливо, він розповість те, чого він далі у слідчого в присутності адвоката не розповість, – це можливо. Це не тільки у нас, це в будь-якій країні відбувається. Раніше це було, зараз стало менш поширене. Знову, якщо є негідники – співробітники поліції, то природно, будуть насильством займатися.

з інтерв'ю з працівником поліції

Мал. 9. Які види незаконного насильства застосовувались (у % до відповідей респондентів)

Серед зловживань найчастіше згадується «тривале утримування в непридатних місцях» – 32,9 %, що часто набуває досить жорстоких рис тортур і нелюдського поводження:

приковування кайданками до батарей, заборона на вихід у туалет, ігнорування медичних скарг, ненадання води та їжі. Також поширені «заподіяння побоїв і тілесних ушкоджень» – 30,5 % опитаних вказали, що вони піддавалися побиттю. Кожен п'ятий (22 %) зазначив «надмірне використання спеціальних засобів», що найчастіше виражалося в тривалому утриманні в кайданках і побитті кийком (Мал. 9).

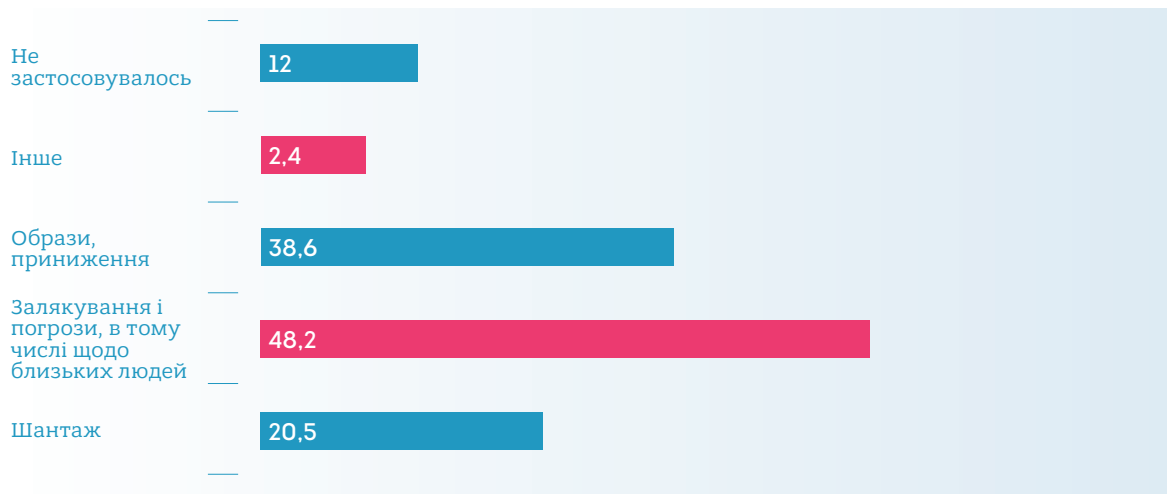
Це було, звичайно, і штовхали, і били. Після того, як на базарі мене затримали, завели в оперпункт або як він називається, до них туди. Я якраз був на кумарах [абстинентний синдром – прим. ред.], такий стан був, хворів сильно. Почали по ногах бити. Говорили, якщо не візьмеш це на себе, більший термін отримаєш, залякували, так. Нікого не було, ні понятих, вони самі тільки були, міліція.

з інтерв'ю з наркоспоживачем

Так, при затриманні відразу дали «стусанів», побили мене, закрили в кайданки і почали обшукувати. Я був в кайданках, коли обшукували. Знайшли метадон, додали ще «стусанів» і повезли до міськвідділу.

з інтерв'ю з наркоспоживачем

Мал. 10. Які види психологічного насильства застосовувались (у % до тих, що відповіли респондентам)

Значна кількість опитаних також вказала на те, що до них застосовувалося психологічне насильство – залякування і погрози, в тому числі щодо близьких (48,2 %), образи і приниження (38,6 %) виділені як найбільш розповсюджені складові процесу затримання і спілкування поліції із наркоспоживачами (Мал. 10).

Звичайно, не без цього. Залякували, намагалися нав'язати щось інше. Били, потиличники давали, кайданки одягали, власно не старші опера били, а били учні, які були на практиці в той час, практиканти, я їх так називаю, молоді, вони моїх років, навіть молодші були. Одягали кайданки, і ті, мені так здавалося, що вони відпрацьовували прийоми свої, вчилися допитувати. Постійно це психологічно, що ми тебе посадимо в «петушарню» (погроза сексуальним насильством –

прим. ред.), обзивали всякими словами, ким попало. Воно мені сильно било по мізках, це не кожна нормальна людина може таке винести.

з інтерв'ю з наркоспоживачем

Так, звичайно, мене били, намагалися залякати, навіть брали шприц і набирали туди якусь рідину і говорили про те, що якщо зараз вколють, я більше, ніж півгодини не буду жити. А другий, він навіть приніс покривало, в якому мене винесуть, на той момент, якщо я помру. І потім, звичайно, відвезуть і закопають. Це був такий діалог між нами. Потім били так, що я знепритомніла, по вухах сильно з двох сторін, я не те, що втрачала свідомість, а так, по грудній клітці, коли повітря починає не вистачати.

з інтерв'ю з наркоспоживачкою

ОЗНАЙОМЛЕННЯ ЗАТРИМАНИХ ІЗ ПРАВАМИ

Також багато працівників поліції не поспішають знайомити затриманих із тим, на що вони мають право. Більше половини ув'язнених вказали, що їм узагалі не повідомляли про те, що вони мають якісь права. Менше 20 % були проінформовані про право знати причини затримання, повідомити родичам і про право не давати показання (Таб. 2). Проте це не означало, що вони мали можливість скористатися цим правом.

Таб. 2. Чи повідомили працівники поліції про права при затриманні
(у % до відповідей респондентів)

Про право не давати показання та пояснення	12,1 %
Про право не повідомляти інформацію про себе і своїх родичів	4,3 %
Про право на отримання безоплатної правової допомоги	10,7 %
Про право повідомити родичам або знайомим про факт затримання	12,9 %
Про право на медичну допомогу	4,3 %
Про право знати причини затримання	17,9 %
Про право подати скаргу на дії поліції	3,6 %
Не повідомляли	56,4 %

Ні, не ознайомили з жодними правами, був психологічний вплив: штовхали, погрожували. Спочатку пропонували гроші, хабар їм, тому що я відмовилася, у мене грошей немає, вони все, давай збирайся, і поїхали до відділу. З моїми правами ніхто мене не ознайомив, абсолютно. Вилучалися наркотичні речовини, були присутні троє співробітників. Тут вони протокол не писали, спочатку пропонували хабар, щоб я їм дала, а оскільки в мене його не було, відвезли мене до відділу.

з інтерв'ю з наркоспоживачкою

Із жодними правами мене не ознайомлювали. Вдарили мене по грудях, і морально почали тиснути... Погрози були. Ось, ти «потрапив», на багато років поїдеш тепер. Вони домагалися, щоб я працював на них, здав, хто продає наркотики, щоб вони затримали теж якихось злочинців. Вилучили у мене коноплю, була «п'яточка» (незначна доза маріухани – прим. ред.), ось мене затримали з нею. Ніяк не фіксували, просто приїхав слідчий, подивилися, скільки, що там, потім знайшли понятих.

з інтерв'ю з наркоспоживачем

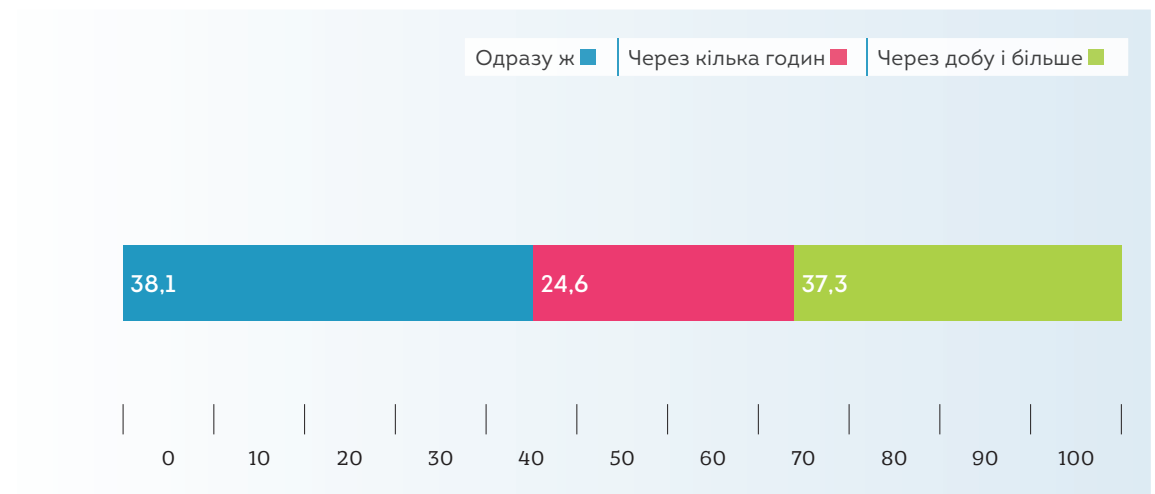
Вони, звичайно, завжди починають ознайомлювати, що я маю право, що я не маю право. Що я маю право на адвоката.

з інтерв'ю з наркоспоживачем

ОФОРМЛЕННЯ ЗАТРИМАННЯ

Ще одним поширеним порушенням прав наркоспоживачів, як власне і всіх осіб, яких затримує поліція, є несвоєчасне оформлення затримання. Відповідно до закону його треба оформити в найкоротші строки, що не тільки дозволяє контролювати й оцінювати законність дій поліції, але й захищає затриманого від можливих порушень його прав. Дослідження показує, що тільки затримання 38,1 % опитаних було оформлено відразу ж. Протокол затримання на ще 24,6 % було оформлено через кілька годин після фактичного затримання, що вже формує поле для зловживань і дає суттєву перевагу поліції. Особливо важливим є той факт, що ще 37,3 % було оформлено через добу і більше (Мал. 11).

Мал. 11. Наскільки швидко після затримання було оформлено протокол (у % до відповідей респондентів)

Ситуація погіршується тим, що самі працівники поліції вважають затримання таким тільки в тому випадку, якщо воно було оформлено протоколом затримання. У цьому випадку вони діють згідно з правилами – записують у журнали при доправленні в поліцію, викликають адвоката. Разом з тим, більшість реальних затримань (тобто ситуацій, коли людина не може розпоряджатися собою, піти і знаходиться повністю у владі працівників поліції) продовжують здійснюватися в тіньовому режимі, маскуючись під запрошення для бесіди,

добровільні відвідування або взагалі не реєструються. Працівник поліції використовує свої повноваження для тих же дій, що і при легальному затриманні, проводить допит не для протоколу, може навіть застосувати насильство, не дозволяє наркоспоживачеві покинути відділ поліції. Однак не оформивши протокол затримання, він фактично позбавляє людину доступу до реалізації її прав на захист, медичну допомогу та інформування третьої сторони. Тіньове затримання може з часом легалізуватися (в тому випадку, якщо склад злочину буде знайдено) чи ні – тоді людина отримує можливість покинути поліцію після кількох годин, проведених там не за своєю волею. На жаль, багато працівників поліції не вбачає в цьому жодних порушень прав людини.

Одна справа в кайданках затягнули за руки-ноги до відділу, а інша справа, якщо я йому сказав на вулиці: наркомане, пішли до мене. Пішли. Я зайшов, записав до книги вігвідувачів, провів із ним бесіду, спробував його завербувати, можна тобі пальці відкатаю. Можна, можливо. Відкатав пальці йому, телефонну книгу з мобільного переписав і він пішов. Просидів тут 2-3 години, розписався і пішов. Для нього – затримання. Але я не вважаю, що ми його затримали. Кожен може відмовитись, сказавши, що в нього хвора мама, йому треба додому. У чому незаконність?

з інтерв'ю з працівником поліції

Незаконне затримання – це можна сказати так, що людей запрошують поліцейські до відділу поліції, зрозуміло, що наполегливо запрошують, тому що якщо у нього в кишені наркотики. Було зібрано матеріал, його запрошують, йому це, зрозуміло, не подобається, що доводиться видавати якісь пояснення все одно в силу обставин. Наприклад, на 3 години запросили: по-перше, для встановлення особи, по-друге, для того щоб опитати його, по-третє, щоб зібрати первинний матеріал. Але людина виходить і вважає, що це неправомірно. Вони скаржаться, після цього йде розгляд прокуратури зі співробітниками поліції.

з інтерв'ю з працівником поліції

Неповідомлення близьких про затримання – теж, згідно з законодавством, коли ми затримуємо людину, ми маємо вказати, є графа кого ми повідомили з близьких родичів. Там ми це вказуємо, воно не може бути формально. Нам немає сенсу це приховувати. Ми сказали, ніхто вже людину не шукає, тому що часто батьки починають шукати через всілякі організації, а так вони знають, він знаходиться в поліції в такомуся відділі, затриманий за наркотики.

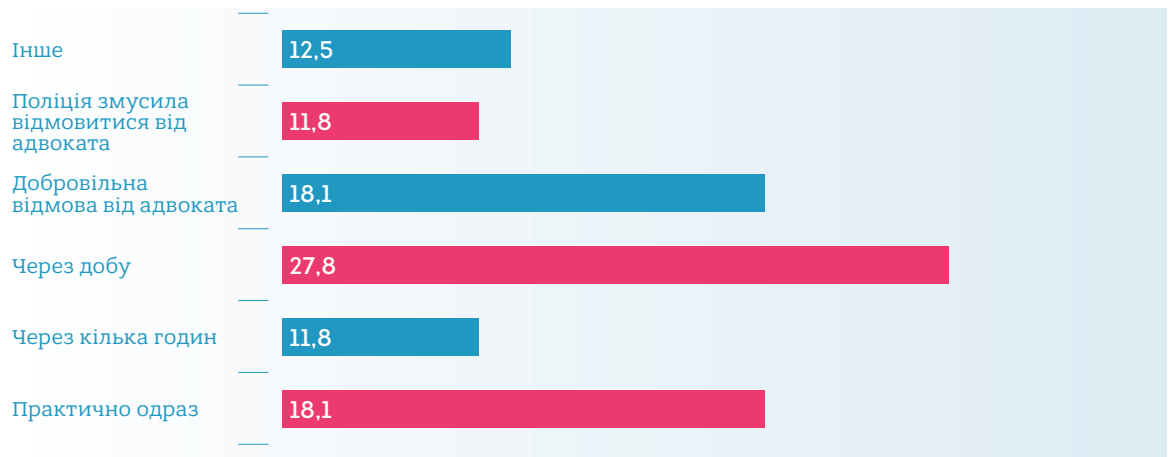
з інтерв'ю з працівником поліції

Родичів завжди сповіщають. У моєму розумінні це вкрали людину, виходить, якщо його родичі не знають. Можна не повідомляти під час слідчих дій, коли обшук проводиться. Проведемо і потім повідомимо. Це дозволяє закон. Щоб не почалися якісь мітинги. Щоб провести в нормальній обстановці, з понятими.

з інтерв'ю з працівником поліції

ДОСТУП ДО ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ

Мал. 12. Можливість доступу до правової допомоги після факту затримання
(у % до відповідей респондентів)

Значна частина зазначених вище порушень була б неможлива, якби затримання проходило відповідно до процедури, і затриманий відразу отримував би доступ до правової допомоги. Саме це є одним із трьох найважливіших запобіжників від незаконного насильства в поліції поряд із можливістю інформувати третю сторону про факт затримання і доступом до лікаря. Однак результати дослідження показують, що 27,8 % людей, яких згодом було засуджено, зустрілися з адвокатом лише через добу після затримання, що, очевидно, значно звузило їхні можливості щодо захисту себе і створило поле для можливих порушень (мал. 12). З огляду на сучасну процедуру затримання, можна припустити, що, швидше за все, воно не було оформлено належним чином і ці люди якийсь час утримувалися в поліції нелегально, без статусу затриманого. Ще 11,8 % вказали, що поліція змусила їх відмовитися від адвоката – практика, поширена щодо наркоспоживачів, що істотно полегшує життя працівникам поліції, які мають важелі тиску на затриманого.

Хоча я стою на обліку у психіатра, мені треба було адвоката надати, я просив, дайте адвоката, ніхто нічого мені не надав, хоча за законом були зобов'язані. Мене затримали в районі вокзалу, а за паперами написали, що я в центрі міста був затриманий, сказали: кивай, бо якщо не підпишеш це показання, ми тобі більше за вагою накладемо (підкинуть додатково наркотичних засобів, що потягне більш сувору відповідальність – прим. ред.) і буде, відповідно, більший термін. Погоджуйся, по-швидкому все підписуй, не мороч голову слідчому і все в порядку буде. Отримаєш умовно, якщо що, ми допоможемо, давай тільки підписуй папірці швидше.

з інтерв'ю з наркоспоживачем

Поліція використовує позбавлення фактично затриманих доступу до безоплатної правової допомоги, відкладаючи інформування про затримання. Таким чином, центри безоплатної правової допомоги не інформуються вчасно, або взагалі про факт затримання особи, та не мають можливості своєчасно надіслати спеціаліста.

Цей аспект навіть врегульовано спеціальними нормативними документами, завдяки чому регіональні центри з надання БВПД у разі виявлення таких порушень, інформують

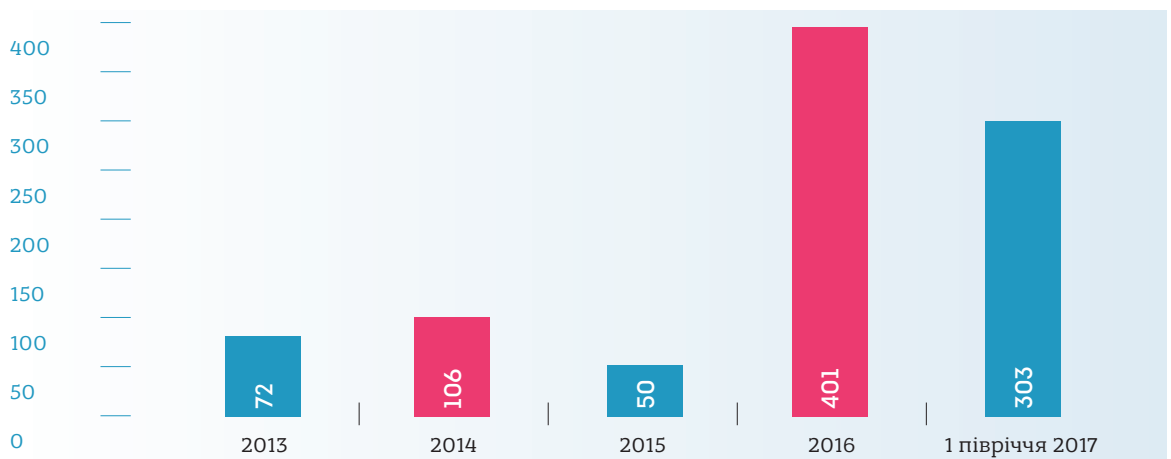
Координаційний центр з надання правової допомоги. Порядок такого інформування був затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2011 року (із змінами).

Проведений в свою чергу Координаційним центром аналіз щодо виявлених фактів порушення працівниками правоохоронних органів вимог КПК та Порядку інформування, демонструє, що це порушення є все ще доволі розповсюдженим в діяльності української поліції.

Так, згідно зі звітами Координаційного центру з надання правової допомоги, у першому півріччі 2017 року до регіональних центрів загалом надійшло 22 385 повідомлень про затримання осіб та було виявлено щонайменш 2 487 випадків, коли працівники правоохоронних органів порушували вимоги кримінального процесуального законодавства та Порядок інформування. Це становить 11 % від загальної кількості офіційних затримань. Ще 3 805 фактів порушень було виявлено в 2016 році (Мал. 13).

Досить сумним показником розповсюдженості порушень прав на правову допомогу, є також те, що останні роки кількість звернень, які направляють регіональні центри надання безоплатної правової допомоги до Головних управлінь Національної поліції в областях та прокуратури, різко зросла.

Мал. 13. Кількість звернень регіональних центрів надання безоплатної правової допомоги до гунп в областях та прокуратури щодо недотримання протоколу інформування про затримання особи

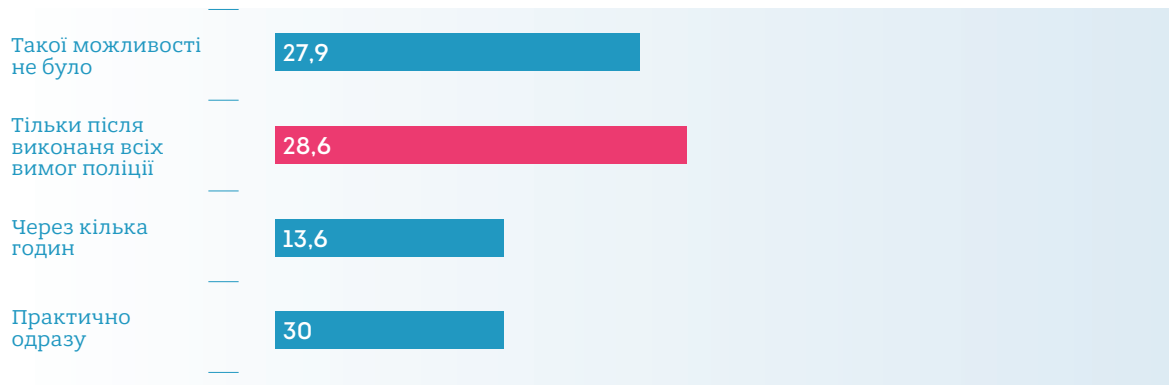

Разом з тим, не можна не відзначити, що частка затриманих, які отримали своєчасний доступ до адвоката, дещо зросла в останні роки – 29,9 % опитаних ув'язнених вказали, що у них був доступ до адвоката практично відразу (18,1 %), або через кілька годин після затримання (11,8 %) і 18,1 % опитаних вказали, що відмовилися від допомоги адвоката добровільно.

Адвоката? Зі свого боку, як тільки з'явився адвокат, справа пішла, звичайно, зовсім по-іншому. Якщо в той момент тиск поліції по-своєму виявлявся, то оскільки вже був присутній адвокат, мене поінформували, адвокат більше давав інформації, що і як робити, запропонував відмовитися від тих свідчень, які я давав до цього, але на той момент уже було моє зізнання.

з інтерв'ю з наркоспоживачем

Мал. 14. Можливість скористатися безкоштовною правовою допомогою після затримання
(у % до відповідей респондентів)

Можливість отримати допомогу адвоката під час затримання безкоштовно – найважливіша складова правових гарантій для будь-якого затриманого, а особливо для такої уразливої групи, як споживачі наркотиків, соціальні контакти яких найчастіше порушуються, а ресурсів для того, щоб дозволити собі платного адвоката, немає. Система безоплатної правової допомоги, яка працює в Україні, побудована на взаємодії з правоохоронними органами, котрі зобов'язані інформувати про кожне затримання і надавати можливість зустрічі з адвокатом до першого допиту. Однак, очевидно, що для працівника поліції адвокат, що активно працює, становить серйозну перешкоду, і необхідність їх запрошення сприймається без ентузіазму. Як показують результати опитування, своєчасно запрошували адвокатів тільки для 30 % затриманих наркоспоживачів. Ще 13,6 % отримали доступ до адвоката через кілька годин, що вже вносить їх у «зону ризику» – протягом цих кількох годин іде інтенсивна «робота» поліції із затриманим, спрямована на те, щоб змусити його поводитися певним чином.

Ми з безкоштовними часто стикаємося, його викликали, він приїхав, коли ми провели закупівлю. Він каже людині: все, не давати показання, не співпрацювати. Хоча ми попередньо з наркозбудувачем поговорили, якщо ти нам допомагаєш у виявленні більш серйозного наркозбудувача, де отримуєш ти партіями, ми готові тобі сприяти. Затриманий, наприклад, уже погодився, а тут приїжджає адвокат, все стоп, нікому нічого не розповідай, я всі питання вирішу. Природно, людина замикається.

з інтерв'ю з працівником поліції

Значна кількість затриманих отримує доступ до адвоката вже безпосередньо в суді. Саме тому практично всі опитані судді вказали, що затримані наркозалежні сьогодні використовують адвоката, щоб захиститися в поліції і в суді, хоча і вони визнають, що поліція та прокуратура можуть тиснути на наркоспоживача, наполягаючи на його відмові від правової допомоги.

Винятком є тільки ті, хто йде за ст. 307 ККУ. У цьому випадку відмова майже 90 % – поліція одночасно загрожує затриманням за сильнішою статтею й обіцяє пом'якшити покарання за співпрацю і визнання провини. Також усе частіше використовується угода з прокурором – коли наркоспоживач має можливість визнати свою провину, співпрацювати зі слідством і цим домогтися пом'якшення

запобіжного заходу або покарання. Також є люди, які просто погано інформовані про можливість безкоштовної правової допомоги, або захищають себе самі.

з інтерв'ю з суддею

З новим КПК процедура призначення адвоката спростилася. Відмовляються рідко. Відмова від адвоката відбувається найчастіше внаслідок негативного досвіду чи поганої роботи самого адвоката, або відмову пишуть при можливості отримати 309 ч. 1, бо очікують м'якого покарання.

з інтерв'ю з суддею

Часто вирішують взяти адвоката прямо в суді, адже судді роз'яснюють право на отримання правової допомоги під час судового засідання, а вони про це чують уперше.

з інтерв'ю з суддею

Адвокат у такій категорії справ залучається на стадії досудового слідства. Участь адвоката може багато чого змінити, але все залежить від кваліфікації адвокатів. Поява адвоката змінює розгляд справи в 90 % випадків на користь обвинуваченого.

з інтерв'ю з суддею

Найчастіше залучаються безкоштовні адвокати на підготовчому судовому засіданні, результат роботи багато в чому залежить від кваліфікації. Звичайно, платний адвокат більш зацікавлений у результаті, це впливає на різницю в роботі, але в цілому присутність адвоката серйозно дисциплінує всі сторони процесу.

з інтерв'ю з суддею

Рівень багатьох адвокатів дуже низький, відсутнє бажання працювати, у них слабо побудована система контролю якості. Більш задоволений безплатними адвокатами – вони подають докази і клопотання по суті, а платні – аби більше заробити.

з інтерв'ю з суддею

Дослідження показує, що право на отримання безоплатної правової допомоги більшості затриманих наркоспоживачів, яких було потім засуджено, було порушено – вони або отримали доступ до безоплатної правової допомоги тільки після виконання всіх вимог поліції (28,6 %) або не отримали його взагалі – 27,9 % опитаних.

Іноді бувають і адвокати в нашій роботі, які приїжджають і просто скандалісти, своїми скаргами, дзвінками в СБУ, в усі інстанції світу, він не дає нам робити нашу роботу. Я з цим неодноразово стикався, коли через те, що так себе поводить адвокат, ми закриваємо двері, де проводимо захід, обшук і говоримо, коли у вас буде договір з людиною, ми вас тоді впустимо, ви поведитесь некоректно.

А є ряд адвокатів, приїхали тихенько. Якщо ми бачимо, тихо спокійно, людина не заважає проведенню обшуку, ми у слідчого – ви не проти, він у адвоката – є документи?

з інтерв'ю з працівником поліції

У крайньому разі, на початковому етапі вони можуть дати якусь консультацію затриманому, щоб він уже розумів, що він має право, а що ні, як себе поводити, що треба говорити. Коли людину затримують, приїжджає адвокат, трохи йому наводить, так би мовити, різкість, як себе далі поводити.

з інтерв'ю з працівником поліції

Разом з тим, довіра до безкоштовної адвокатської допомоги залишається проблемою – частина затриманих не вірить у її ефективність і вважає, що послуги безкоштовного адвоката їм зашкодять. Як наслідок, вони відмовляються від призначеного адвоката і фактично самі погіршують власне становище.

Мені адвоката запропонували на першому допиті. Прийшов слідчий, на перший допит він мені запропонував адвоката, я від нього відмовився. Я не вірю в безкоштовних адвокатів.

з інтерв'ю з наркоспоживачем

Так. Теоретично було, озвучено було, слідчий запропонував, ось можемо надати безкоштовного адвоката, хочеш – бери. Оскільки у мене є певні упередження до таких послуг, тому я відмовився.

з інтерв'ю з наркоспоживачем

У мене не було адвоката, грошей у мене не було наймати, а їх адвоката брати – це рівносильно, що себе посадити в тюрму.

з інтерв'ю з наркоспоживачем

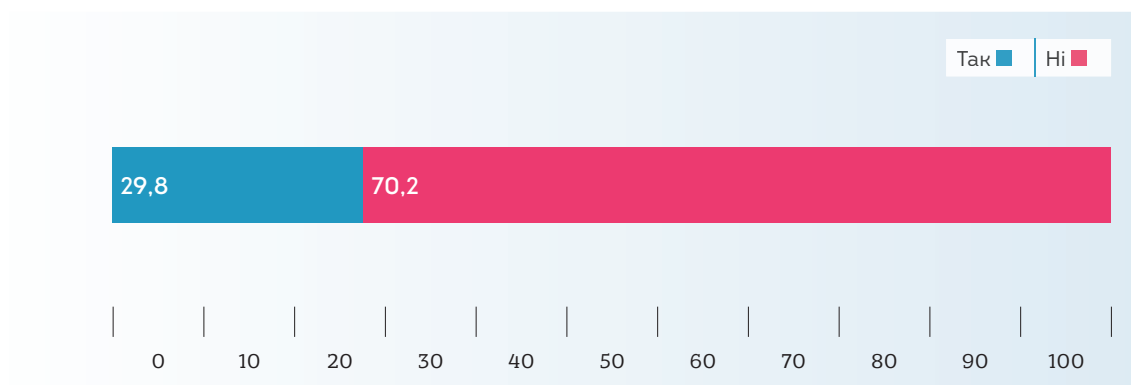
Ну, мені привели їх адвоката. Ну, безкоштовний адвокат, тобто який більше виконує функції швидше прокурора, який робить те, що треба працівникам міліції.

з інтерв'ю з наркоспоживачем

Пропонували мені свого адвоката, ну, це який у міліції, який їх. А більше, я відмовився від їхнього адвоката, тому що це їх і я не хочу це, тому що це їх підстав на особа.

з інтерв'ю з наркоспоживачем

Мал. 15. Можливість зустрітися з адвокатом до першого допиту
(у % до відповідей респондентів)

Окремою проблемою є те, що переважна більшість опитаних ув'язнених не мала можливості зустрітися з адвокатом до першого допиту (70,2 %). Ця можливість часто є поворотною в долі будь-якої людини, яка стає об'єктом дій правоохоронних органів, і кожне її слово або дія набуває згодом великого значення для того, як буде розвиватися справа. Для такої вразливої і залежної групи, як споживачі наркотиків, консультація адвоката до першого допиту, таким чином, стає дуже важливим аспектом системи захисту прав (Мал. 15).

Опитування ув'язнених показало, що більше половини серед них узагалі не були поінформовані про їхні права під час затримання (56,4 %) і в принципі могли не знати, що така можливість існує і що працівники поліції зобов'язані надати їм доступ до правової допомоги до першого допиту. Деяких затриманих усе ж інформували про право знати причини затримання (17,9 %), про право повідомити родичам про факт затримання (12,9 %), а про право отримати безкоштовну правову допомогу було проінформовано кожного десятого (10,7 %).

Оперативники мені нічого щодо цього не говорили. А слідчий навпаки мені сказала, що треба адвоката, тому що в прокуратурі не пройде ця справа, тому що ти психічно хворий, усе одно тобі треба буде адвокат.

з інтерв'ю з наркоспоживачем

Адвокати працюють. Адвокати, як правило, приїжджають вчасно. У нас є певний час на центр і на прибуття. Півтори години. Тобто ці тимчасові рамки витримуються, як правило. Але звичайно, якщо це не якась там погана погода. Яюсь у принципі працює, і працює добре.

з інтерв'ю з адвокатом безоплатної правової допомоги

Ви знаєте, взагалі присутність адвоката трошки викликає у слідчого якийсь страх. Чому? Яка наша зброя? Наша зброя – це наше перо. Тобто, якщо ми бачимо, що дійсно відбуваються якісь неправомірні дії, то природно, що ми пишемо скарги і можемо писати таку кількість скарг, що слідчому легше цього не

робити. З моменту, коли вступає адвокат, якщо адвокат дійсно працює і хоче працювати, то природно легше стає. Є якась правова допомога.

з інтерв'ю з адвокатом безоплатної правової допомоги

Ще одним запобіжником від можливого порушення прав і незаконного затримання і насильства в поліції є своєчасно надана можливість повідомити третій стороні про факт затримання. На жаль, дослідження показало, що неповідомлення третій стороні все ще застосовується, щоб поставити людину в більш безпорадний і залежний стан і не афішувати затримання, якого ще не було і, можливо, його не буде оформлено.

Ніхто не знав, нікому не повідомляли, хоча я просив повідомити матері, щоб подзвонили, принесли документи, тому що вони почали: де паспорт, де документи, я сказав, що вдома у матері, давайте заїдемо. Заїхали в паспортний стіл, узяли форму 1, або як вона називається, і все, нікому ніхто не дзвонив.

з інтерв'ю з наркоспоживачем

Як уже повідомлялося вище, в поліції все ще часто практикується неформальне затримання наркозалежних. У цьому випадку «затриманий» не може піти, зателефонувати, самостійно розпоряджатися собою. У кращому випадку його записують у журналах обліку як відвідувача, запрошеного, а в гіршому – взагалі не реєструють, і він перебуває у вкрай вразливому стані, поки його доля знаходиться в руках працівників поліції, які приймають рішення, чи має робота з цією людиною подальшу перспективу, чи ні.

Може, воно було і незаконне, тому що при нас нічого не було, навіть нас затримували. Вони, казали, що затримали за підозрами та що адвоката просто не було. Тобто це виглядало так, що начебто як бесіда. Я думаю просто, що нічого не знайдено, і така ось була бесіда. Години 3–4. Вони допитували, розмовляли там, у кабінетах сиділи самі, чекали вони когось, там мав хтось прийти, з Вами поговорити, тримали 4 години. Причина в тому, що вони говорили, начебто, крадіжки там у місті, може, думали, що ми трохи посидимо і будемо розповідати за якісь злочини, хоча ми нічого не говорили про це, тому що ми не знаємо які злочини.

з інтерв'ю з наркоспоживачем

Як вийшов з міськвідділу, подзвонив матері. Години 2 або 2,5 після затримання. А так ніхто не знав. Нам не дали повідомити, ніхто не знав, що ми знаходимося в поліції. Хоча й хотіли ми повідомити, але нам ніхто нічого не дав.

з інтерв'ю з наркоспоживачем

Ніхто не знав із близьких. Хоча я всіляко говорив про те, що мені треба зателефонувати знайомій своїй подрузі, щоб сказати, де я перебуваю, вони кажуть, ось, коли підпишеш всі папери, тоді і будеш дзвонити, і ми тобі дамо все, що потрібно тобі. Після 3 днів, що знаходився в райвідділі, мені дали подзвонити, я відчував себе дуже погано, тому що почався у мене абстинентний синдром, вони намагалися тиснути на мене, говорити про те, що мені дадуть зараз речовину, що мені стане легше. Щоб я на себе взяв той чи інший злочин і знову ж

уже говорили про те, що не потрібно підписувати папери про наркотики, котрі вилучили, але потрібно підписати папери про нібито якусь квартирну крадіжку, і причому не одну. На той момент не було ніякої мови, не йшлося про адвоката, це вже після того, як мені вдалося повідомити через спільного знайомого, який утримувався при райвідділі в підвалі. Він повідомив моїм знайомим, що я перебуваю в райвідділі, тобто моя близька подруга дізналася, що я перебуваю там і прийшла мене шукати в райвідділ.

з інтерв'ю з наркоспоживачем

Я просила всі ці дні з самого першого дня повідомити, зателефонувати, але мені не давали цього зробити. І доти взагалі ніхто не дізнався, поки мене не відпустили, а коли мене відпустили, десь 4 дні пройшло. Взагалі, ці всі 4 доби, які я там перебувала, у мене вже був абстинентний синдром, мене ламало, а мене приковували кайданками до лавки, на якій було незручно лежати, але в такому стані я навіть крутитися не могла, як то кажуть, катівня була справжня. Єдине, що я просила, поговорити, комусь повідомити, але теж ігнорували моє це прохання. Ось так ось це відбувалося. І тільки після цього відвели до слідчого, він поставив якісь питання, єдина моя розмова була з працівником.

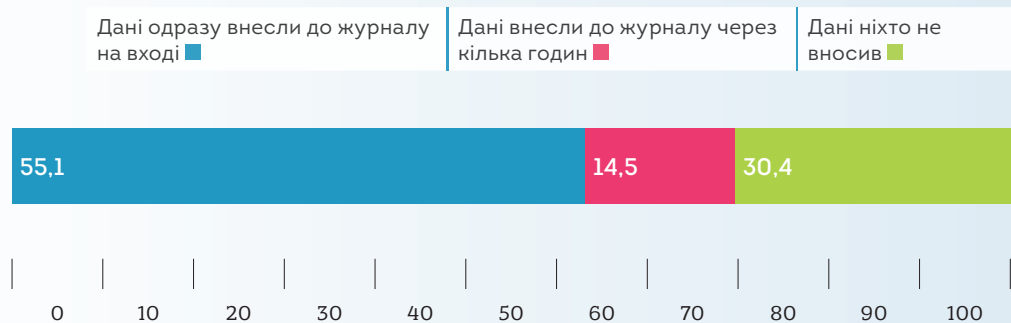
з інтерв'ю з наркоспоживачкою

Я просив у них: дайте мені телефон подзвонити, я маю право на один дзвінок, вони почали мені говорити, ти що європейець, зараз тобі такий телефон дамо. Я подзвонив, коли в коридор мене забирали почекати, ішов чоловік, я у нього попросив зателефонувати матері, щоб вона знала, де я і що я. Тому що це могло закінчитися взагалі в'язницею. Я просидів там 4,5 години, до слідчого смикнули, коротше, годин через 7, напевно, подзвонив матері.

з інтерв'ю з наркоспоживачем

Слід зазначити, що чергові частини, що відповідають за своєчасну реєстрацію всіх прибулих до відділів поліції, не залучені в процеси затримання і дізнання і є окремою службою зі своїми завданнями і пріоритетами. Це, природно, відбивається і на їхній позиції щодо затриманих – найчастіше вони слідуєть встановленим порядком і реєструють затриманих і доставлених у журналах на вході. На це вказали 55,1 % опитаних (Мал 16).

Мал. 16. Коли сталася фіксація затриманого в журналах у поліції
(у % до відповідей респондентів)

Однак і тут існує значне поле для маніпуляцій, хитрощів і домовленостей, що в кінцевому підсумку ведуть до порушення прав затриманих. Так, 14,5 % опитаних вказали, що їхні дані внесли в журнали через кілька годин, а дані 30,4 % узагалі ніхто нікуди не вносив. Це явище існує давно і найчастіше будь-яка перевірка райвідділу або іншого відділу поліції виявить у його коридорах і кабінетах кілька громадян, які записані в журналах на вході і не можуть пояснити свій статус і причину перебування в поліції, але в той же час не можуть покинути її без дозволу офіцерів.

З чорного ходу завели. Я знав, що мали б записати в журнал, я знав, але просто така несподіванка. Зареєстрували, але це сталося після чотирьох, близько п'яти, годин.

з інтерв'ю з наркоспоживачем

Ні, завели, навіть не записали прізвище, як це зазвичай за законом відбувається, час, узагалі не було записано абсолютно нічого.

з інтерв'ю з наркоспоживачем

У мене були мої колеги, які скаржаться, що сидять у кабінетах. По дві доби. До моменту, коли в суд не вивезуть. І прямо з кабінету вивозили до суду. Це було пов'язано у них з тим, що нестача була конвою. Хоча я сумніваюся, що це брак конвою.

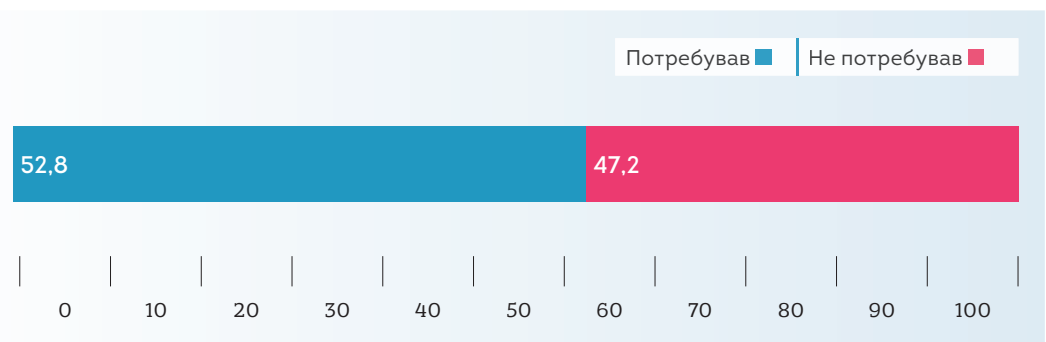
з інтерв'ю з наркоспоживачем

ДОСТУП ДО МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ

Не варто також забувати, що найчастіше споживачі наркотиків – це хворі люди. Серед цієї групи людей значно вищий відсоток людей із хронічними розладами органів і систем, гепатитами, ВІЛ і, крім того, вони можуть банально страждати від абстиненції. Робота з такою категорією затриманих неминуче накладає на поліцію додаткові зобов'язання щодо забезпечення їм доступу до медичної допомоги на період, поки ці люди перебувають у статусі затриманого і не можуть розпоряджатися собою.

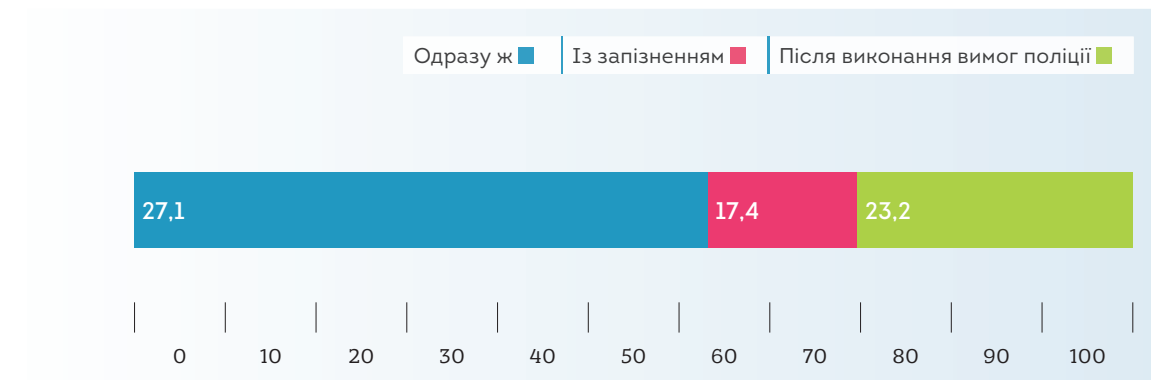
Дані дослідження показали, що серед опитаних 47,2 % потребували медичної допомоги, проте далеко не завжди поліція поспішала надавати її. Так, 27,1 % опитаних змогли отримати її відразу. У той же час 17,4 % опитаних отримали її зі значним запізненням, а 23,2 % – тільки після виконання всіх вимог поліції (Мал. 18).

Мал. 17. Потреба в медичній допомозі (у % до відповідей респондентів)

Як вказували респонденти, використання доступу до медичної допомоги як важеля впливу на затриманого або як заохочення за його співпрацю – досить поширена стратегія поведінки працівників поліції щодо наркоспоживачів. Про надання спеціалізованої медичної допомоги від лікаря-нарколога найчастіше взагалі не йдеться – 80 % затриманих такої допомоги не отримували.

Мал. 18. Надання медичної допомоги (у % до відповідей респондентів)

Як наркоман, я потребував медичної допомоги на той момент, мені треба було взяти ліки, тобто наркотик, вколотися. І коли мене привезли до міськвідділу, мені дуже погано було, вони цим почали користуватися, знущатися. Почали: та ми тебе закриємо, будеш тут сидіти перекумарюватись (страждати від нестачі наркотичного засобу – прим. ред), палицями з тебе зараз повиганяємо і кумар, і все. Коротше, знущалися, я говорю, мені треба лікаря, лікаря так ніхто і не викликав.

з інтерв'ю з наркоспоживачем

Погрожували. Спочатку шантажували, що не гратимуть в лікарню. Просто в моєму стані у мене там на місці злочину було, мене затримали, тому мені особливо і відпиратися не було чого. Але все одно, вони цим користувалися, моїм фізичним станом, те, що мені потрібна допомога, і ти нам швиденько зізнайся, а ми тебе відвеземо в лікарню.

з інтерв'ю з наркоспоживачем

Слід розуміти, що у зв'язку з регулярним уживанням наркотичних засобів значна кількість наркоспоживачів мають ті чи інші серйозні хронічні захворювання внутрішніх органів, гепатит, туберкульоз. Стан затриманого значно погіршується в період ломки – абстинентного синдрому, який виникає при припиненні прийому наркотику і є гострим станом, в ході якого людина відчуває сильні страждання, паніку, болі, нудоту і потребує медичної допомоги. У той же час дослідження показало, що значна кількість поліцейських не вважають абстиненцію гострим хворобливим станом, а ставляться до неї як до свого роду «природної розплати», яка чекає наркоспоживачів. У зв'язку з цим медична допомога людям з ломкою часто не надається або надається у крайніх випадках. Більш того, деякі наркоспоживачі вказали, що стикаються з практикою, коли стан абстиненції використовується працівниками поліції як загроза або дієвий метод примусу до співпраці. Це ставлення також позначається на вигляді медичної допомоги, яка надається затриманому наркоспоживачеві, – у більшості випадків це просто виклик швидкої допомоги.

Ми цим не займаємося. Якщо у нас є якісь сумніви в здоров'ї наркозалежного, є швидка. Кожен фахівець має займатися своєю роботою.

з інтерв'ю з працівником поліції

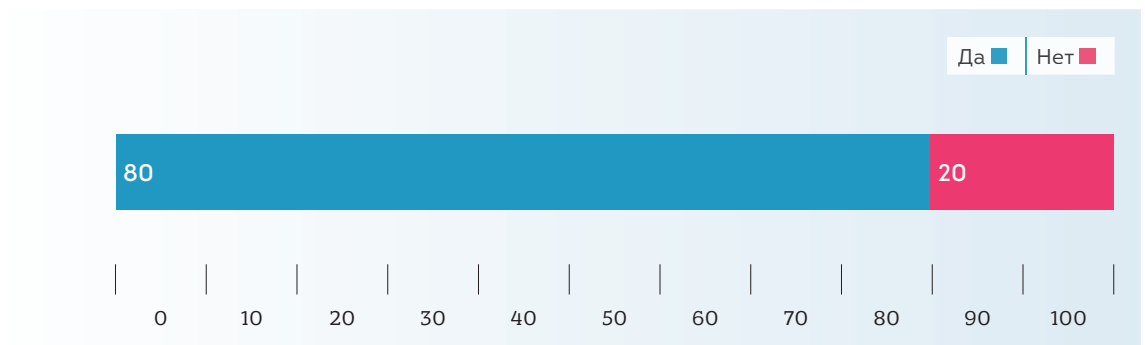
Ні. Ми можемо просто викликати швидку на загальних підставах. Приїхала, магnezію вколола, все, вільний.

з інтерв'ю з працівником поліції

«Ломка» (абстиненція – прим. ред.) – це тільки швидка допомога допомагає. Їм прокопують спеціальні препарати і, скажімо так, трохи їм стає легше. Знімають цю блокаду або колють блокаду, щоб блокувати відчуття того, що їм потрібен наркотик. І вони це потихеньку долають. Але перш за все людина має психологічно перейти цей поріг, навіть не фізично.

з інтерв'ю з працівником поліції

Мал. 19. Чи надали можливість отримати допомогу від лікаря наркології
(у % до відповідей респондентів)

Незважаючи на те, що споживачі наркотиків не є звичайними пацієнтами в гострому стані, а в силу залежності страждають від специфічних симптомів, часто обтяжених хронічними психічними і фізичними захворюваннями та потребують спеціальної допомоги, поліція вкрай рідко надає доступ до наркологічної медичної допомоги. Тільки в одному випадку з п'яти було надано допомогу фахівця – нарколога, який знає особливості стану такого роду пацієнтів і методи їх усунення.

Через 2 доби до мене викликали лікаря. Я так розумію, що вони просто чекали мого стану, коли... Коли допитували, стан був уже зовсім жахливий.

з інтерв'ю з наркоспоживачем

Абсолютно не надали. Нічого не надавали, тільки приходили і психологічно тиснули. Буває, що зайдуть зі шприцем із якоюсь рідиною, повз мене пройдуть. І так дві доби. Хоча не розмовляли зовсім вони зі мною, а показували, щоб я бачила якісь там речовини наркотичні. Вони цього, швидше за все, і домагалися. Вони чекали цього стану.

з інтерв'ю з наркоспоживачкою

Було дуже погано. Я на все, вважаю, погоджувався, тільки, щоб швидше піти назад у камеру. Я все підписав і швидко пішов у камеру, щоб тільки швидше лягти. Щоб щось знеболююче прийняти і щоб не хворіти. Медичної допомоги взагалі не надали. Хворів «на суху» (пережив абстиненцію без можливості отримати наркотичний засіб, або препарати, що полегшують фізичний стан – прим. ред.). Фізичного рукоприкладства не було з їх боку, тим, кому погано було, пропонували і наркотик. Один раз я сильно «хворів», щоб мене розговорити там, я попросив у них [наркотик – прим. ред.], дасте – будемо спілкуватися. Я не пам'ятаю, мені пару кубів дали, і почав розмовляти, давати показання.

з інтерв'ю з наркоспоживачем

Час від часу з цією проблемою доводиться мати справу й адвокатам, чії клієнти потребують медичної допомоги; щоб домогтися її надання, доводиться боротися з серйозним опором системи, що просто ігнорує потреби уразливої групи.

З доступом до медичної допомоги теж досить складно. Якщо адвокат не прийме серйозну позицію з приводу надання медичної допомоги, то ніхто її не надаватиме. Адвокатам доводиться боротися з вітряними млинами. І не тільки на стадії затримання, а й якщо поміщені в СІЗО. Я не знаю, як у вашому місті, але тут дуже складно з медичною допомогою. Вкрай складно. Доводиться робити дуже багато запитів, писати дуже багато скарг, для того щоб дійсно було надано якусь допомогу.

з інтерв'ю з адвокатом

Так ось на цій стадії є велика проблема. Деякі наркозалежні проходять підтримуючу терапію. І багато хто з них страждає на таке захворювання, як СНІД. І теж підтримуючу терапію проходять. І вони за годинами мають приймати певні препарати. І якщо потрапляє таким чином, що їм треба прийняти препарати, у них не буде можливості прийняти препарати. Така проблема існує.

з інтерв'ю з адвокатом

У нас ситуація була, це 1–1,5 року тому, коли людину помістили в ІТТ (ізолятор тимчасового тримання – прим. ред.), він був не на програмі. Йому було важко. Йому викликали швидку протягом півгодини-години, лікарі його чимось кололи, не знаю, вітамінами або чим, збивали, щоб він себе якимось відчував. Зрозуміло, що йому наркотики не дадуть законно, тому йому якийсь препарат давали. Після цього він приходив до тям.

з інтерв'ю з адвокатом

При цьому слід зазначити, що всі перераховані вище порушення прав затриманих були не просто забавкою, а носили певну мету – зробити їх більш поступливими, виконати вимоги працівників міліції, зізнатись у злочинах. Так, 67,8 % опитаних ув'язнених вказали, що співробітники поліції змушували їх це зробити.

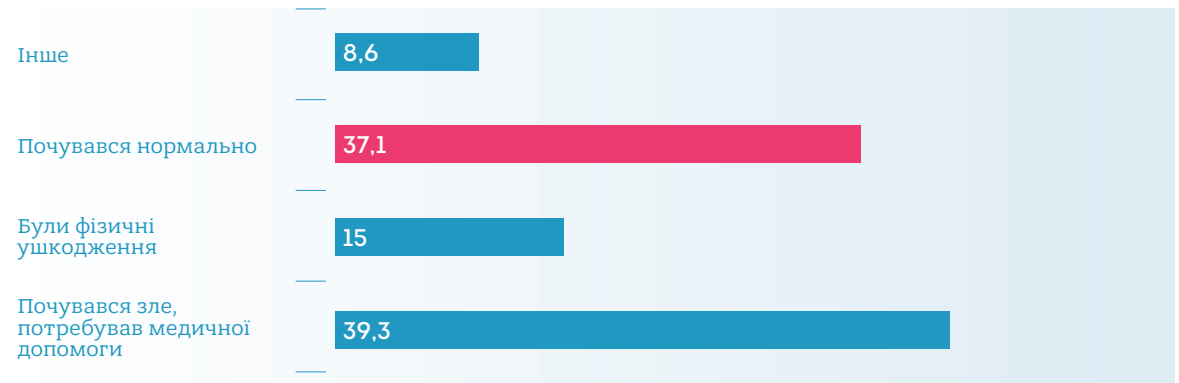
Спочатку оперативники поспілкувалися зі мною, розповіли, що говорити треба буде слідчому, щоб не плутався в свідченнях. Йшов по місту, підійшов патруль,

зупинив, запитали, що є з заборонених предметів, сам сказав, так, є, ніяких фізичних впливів до тебе ніхто не застосовував.

з інтерв'ю з наркоспоживачем

Разом з тим, дані опитування ув'язнених показують, що фізично почувалися зле під час допиту більше половини опитаних (54,3 %). Так, 39,3 % вказали, що вони почувалися зле і потребували такої допомоги, а ще 15 % повідомили, що у них були фізичні ушкодження.

Мал. 20. Фізичний стан під час допиту (у % до відповідей)

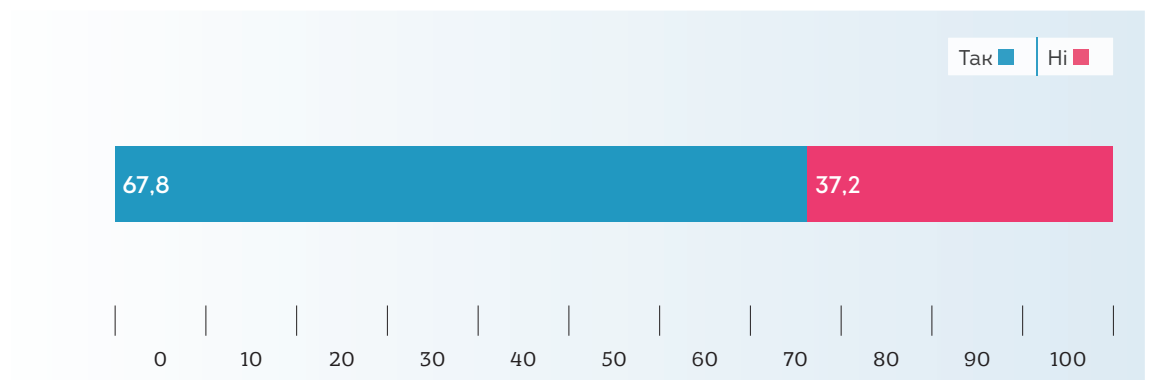
Ніхто нічого не пропонував. На «кумари» (абстиненція - прим. ред.) було погано. Вони кажуть – «Зараз ми тебе полікуємо, візьмемо по губині, вилікуємо швидко всі твої «кумари»». Ніхто нічого не пропонував, ніхто не викликав, відпустили через пару годин після того, як попісували всі папірці.

з інтерв'ю з наркоспоживачем

ТИСК НА НАРКОСПОЖИВАЧІВ

Особливо вразливою групою є споживачі наркотиків з кримінальним минулим, судимостями. Будучи найменш соціально адаптованими, вони час від часу розцінюють працівників поліції як зручні об'єкти для «роботи» – передбачається, що їм усе одно нічого втрачати, і взятий на себе злочин уже не зіпсує їхньої репутації та становища, але допоможе у звітності.

Мал. 21. Чи змушують співробітники поліції зізнаватися у злочин (у % до тих, хто відповів)

Сказали, щоб говорив так і так, слідчому не пугрив мізки, щоб по сто разів не переписували свідчення, сказали, що так і так, скажеш, що йшов, зупинили, запитали, ти зізнався що маєш при собі наркотичні речовини.

з інтерв'ю з наркоспоживачем

У райвідділі мені сказали, щоб я підписав папери, казали, що я не буду сидіти, обіцяли трохи грошей, наркотиків і все. І ми відпустимо вас, а ви підпишіть папери, що ви там пограбували, телефони забрали, зараз я вам скажу, що забрав телефон і пограбував жінку. Я відмовився і просидів дві доби у них.

з інтерв'ю з наркоспоживачем

Спочатку вони грали в хороших людей, нібито ти сам розумієш, що все життя просидів, і як би там не було, якщо не візьмеш цю траву, все одно сидіти. Мені довелося під їх тиском постійно погоджуватися, а іншого виходу не було. Вони могли і ширку (саморобна наркотична ридина – прим. ред.) всунути, і що хочеш. І люди, зрозуміло, їх свідки, тому що їх не було, і тут вони раптом з'явилися через 2 години, де вони їх 2 години шукали, зрозуміло, що своїх притягли і всі справи. Так що мені довелося погоджуватися, що це моя трава (маріхуана – прим. ред.) і брати на себе 3 роки умовно.

з інтерв'ю з наркоспоживачем

Так, змушували. У них ця тактика розроблена ще зі старих часів. Якщо наркоман, значить – злогій, ти крадеш. Ось дивись, пограбували 2 квартири, бери на себе, ми тебе за це дамо наркотиків. Це треба бути дурником, щоб узяти на себе і поїхати до в'язниці на 5 років ні за що, ні про що. З їх боку, ставлення просто до наркоманів таке, що вони думають, людина продається за все, якщо бачать.

з інтерв'ю з наркоспоживачем

ПРОЦЕДУРИ ОБШУКУ, ОГЛЯДУ ТА ВИЛУЧЕННЯ

Також у ході інтерв'ю було отримано дані про процедури оформлення протоколів огляду та вилучення – звичайною практикою є така ситуація, коли поняті не присутні при процедурах, особистий огляд може проводити співробітник поліції іншої статі, в ході огляду погрожують насильством; використовуються одні й ті ж поняті в десятках різних справ, вони ставляться до справи формально і тільки підписують папери. Очевидно, що це ставить обшукваних у дуже вразливе становище і позначається на їхній подальшій долі.

Так, тримали за руки, а інші шмонали. Під цим приводом «знайшли» у мене пі-впакета трави, якої у мене не було, я траву не вживаю. Пояснювали, що якщо не візьму на себе цю траву, значить, вони, мені ще підкинуть опіату, і я поїду, тому

що я вже відсидів за наркотики. Домагалися того, щоб я взяв на себе цю траву, пояснили тим, що повеземо в прокуратуру, тобі нічого не буде, дамо умовно і все.

з інтерв'ю з наркоспоживачем

Абсолютно нічого не фіксувалося. Я почав обурюватися, говорив понятим: ви підписуєте не дивлячись, мене можуть посадити. Ви бачили, щоб у мене щось діставали при Вас? Міліція каже, стій, мовчи тому, що зараз по нирках ще раз «погуляємо» кійком.

з інтерв'ю з наркоспоживачем

Мене оглядала не жінка, а чоловік. Каже «покажи ліфчик». Я говорю «як це?». Він каже «та що я там чогось не бачив?». Ось це я показувала, загалом.

з інтерв'ю з наркоспоживачкою

Потім підписував. Як мені пояснили, у мене обшукували машину без протоколу, без нічого. Вони мені сказали так, якщо хочеш, підписуй папір на дозвіл обшуку машини. Тому що, якщо ти зараз не підпишеш цей папір, ми автоматом забираємо машину, потім сам розумієш, що там розберуть на дрібні частини і все. І мені довелося підписати папір на добровільний обшук машини.

з інтерв'ю зі співробітником сервісної організації

Слід зазначити ще порушення прав наркоспоживачів, яке досить часто допускає поліція, – обшук приміщень, що належать затриманому або підозрюваному, без його згоди, присутності і будь-яких документів, які це санкціонують. Так, практично кожен п'ятий (19,1 %), у кого проводився обшук, підкреслив, що це було нелегально. Ще 6,4 % були змушені дати дозвіл на проведення обшуку під тиском поліції.

Я кажу, а чого Ви лазите тут, перевертаєте, є якийсь ордер на обшук? Каже: це не обшук, це огляд, ми маємо право оглядати. Потім питає: «Ну, що сам покажеш або ми все тут поперевертаємо?»

з інтерв'ю з наркоспоживачем

Таб 3. Чи проводиться обшук у приміщеннях, які вам належать, вашому житлі (у % до відповідей респондентів)

Так, після рішення суду	9,2
Так, після того як у поліції мене змусили підписати згоду	6,4
Так, з моєї добровільної згоди	12,1
Так, нелегально	19,1
Не знаю	16,3
Ні, не проводився	36,9

Після того, як потім з міськвідділу я з ними поїхав до себе додому. Я у них питаю, куди ми їдемо, а вони: до тебе додому, подивитися у тебе в квартирі, може, у тебе ще є конопля. Я кажу: так, секунду, давайте постанова має бути, згідно із законом, правильно, постанова на те, що ви маєте право проводити обшук у мене. Вони почали знову залякувати, ми тобі зараз такої дамо постанови, і в нахабну мене відвезли, затягли, зайшли в квартиру і почали обшук, не маючи при цьому ніяких підстав. І сказали мені, якщо будеш скаржитися, я говорю, що піду в прокуратуру, буде Вам весело. Вони кажуть, що ти сам собі неприємності наживеш. Я відмовився, сказав, що не буду. Потім ще раз отримав, знову палицями.

з інтерв'ю з наркоспоживачем

Звичайно, постійно приходили додому вже, як до себе на роботу, приходили, могли і питати, і порпатися там, відкриваючи шафи, матраци піднімали, дивилися під ліжками, в скриньках, на підвіконнях. Усе це вони могли робити одночасно. Мені ніхто такого не показував, ніякого паперу я не бачив, ні вони це мені не говорили, нічого. Жодного разу ніяких постанов суду, що на обшук, можуть обшукувати мою квартиру, жодного разу такого не було. Вони постійно, як вдома у себе.

з інтерв'ю з наркоспоживачем

Їдемо в бік мого будинку. Я тоді не знав, що в бік мого будинку. У дворі на стоянці стаємо, дістає папку, дістає мені санкцію на обшук. Я кажу: «Не зрозумів, що це таке». При мені він ставить дату в протокол і говорить, типу, сусіди сказали – запах. Я кажу, Ви зрозумійте, я не міг удома варити, тому що я тоді або два, або три місяці стояв на терапії. Не могло бути такого. Почали погрожувати, та що мені залишалося, я підписав.

з інтерв'ю з наркоспоживачем

Поліція, для якої обшуки і вилучення наркотичних засобів були і все ще є найбільш ефективними методами роботи і підготовки доказової бази, навпаки вважає, що з уведенням в дію положень нового КПК у них стали дуже зв'язані руки.

Я опер, отримав інформацію, що він буде нести, а в прокуратурі придумали нову фразу «неконституційне вилучення». Нібито це незаконно, якщо я до нього підійшов і вилучив. Зараз ти маєш викликати групу, людина має дати свою згоду, що вона добровільно видасть тобі, що у неї є. Якщо людина зізнається, отримує кримінальну справу, звісно вона буде казати, що це «не моє, мені підкинули» та ніколи ця справа до суду не дійде. Зараз вони цього не бояться. Він знає, що скаже «це не моє» і справи не буде. Це для нас дуже велика біда.

з інтерв'ю з працівником поліції

Я б хотів, щоб це перше, що змінили – повернули нам ініціативу вилучати наркотики законно. Протидії незаконному обігу наркотиків ніхто не відміняв. Там

один із методів протидії – вилучення наркотиків з незаконного обігу. Як це – не вилучати.

з інтерв'ю з працівником поліції

Припустимо, я і мій колега вилучив близько 20 кілограм канабісу, провів санкціонований обшук місця проживання. Ну ось і йому підписують «підозру», пред'являють за статтею 309 частина 3. Тобто він зберігав в особливо великих розмірах, а не зберігав з метою збуту. І все, він несе покарання не від 8-ми до 12-ти, а припустимо, отримає якусь умовну та й усе.

з інтерв'ю з працівником поліції

УЗЯТТЯ ПІД ВАРТУ

Налідком затримання для більшості опитаних стало взяття під варту (66,7 %). Дані опитування показують, що існує цілий пласт порушень, пов'язаний із тим, скільки людина знаходиться в поліції до взяття під варту. Фактично цей момент має наступати безпосередньо після затримання за рішенням суду, що забезпечує неупередженість і об'єктивність при прийнятті такого важливого рішення. На практиці ж майже кожен четвертий з опитаних в'язнів вказав, що до моменту офіційного взяття під варту він перебував у поліції вже більше 3 діб і повністю залежав від волі працівника поліції в кожній дрібниці – від реалізації фізіологічних потреб до можливості поїсти і попоти.

Таб. 4. Скільки знаходилися в поліції до переведення в ітт, сізо (у % до відповідей респондентів)

Мене не переводили в ІТТ, СІЗО	13,5 %
До 3 годин	17,7 %
До 1 доби	24,1 %
До 2 діб	9,9 %
До 3 діб	9,9 %
Більше 3 діб	24,8 %

У нас таких кімнат для допитів або опитувань як таких немає в поліції. Я б із задоволенням хотів би, щоб цю проблему вирішив наш уряд, керівництво, щоб цим питанням зайнялися. Щодо їжі... зазвичай, якщо людина хоче попити, поїсти, ти його годуєш за свої гроші. Якщо він навіть затриманий за ст. 208, в ізоляторі тимчасового утримання, він не встигає на вечерю, тому що його пізно затримали. Це всю ніч він буде голодний. Він просить купити йому пиріжків, кефіру або ще щось, ти йдеш за свої гроші і купуєш. Я, наприклад, якщо люди просять: нам треба попити, поїсти, я йду в кіоск, купую за свої ж гроші цим за-

триманим. Якби нам ще ці гроші відшкодовувалися, я б із задоволенням дуже годував би будь-кого з ув'язнених.

з інтерв'ю з працівником поліції

Ось ми коли затримуємо людину з наркотиками – ми маємо право її помістити на три доби в камеру. Оскільки у нас камери не європейського стандарту або ще щось, то така практика вже не існує. Хоча така стаття є. Ніхто б нікого не утримував по кабінетах та корідорах, та не перевищував свої службові повноваження, припустимо, не утримував понад там 3 години або 6 годин. Спокійно помістили в ізолятор, затримали там на 3 доби, там так і прописано: щоб встановити джерело придбання. У нас написано одне, а діють усі по-іншому. Тут так діє, в іншій області так діє, в третій так діє, хоча закон один.

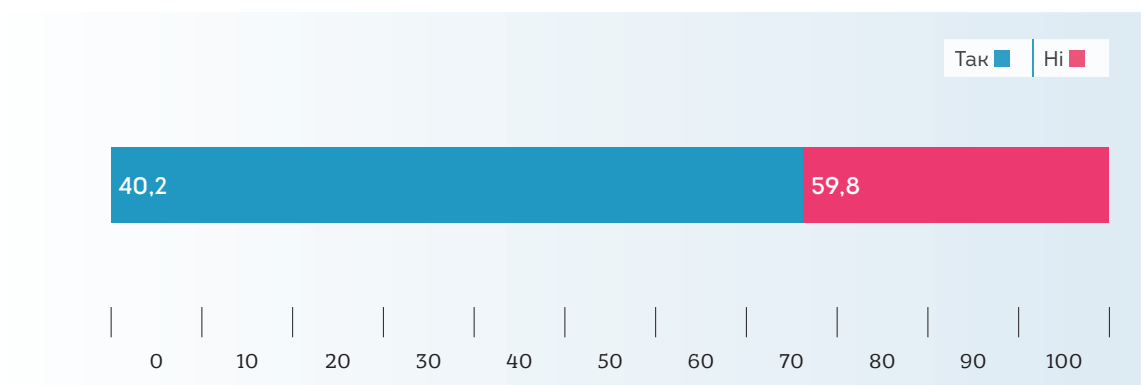
з інтерв'ю з працівником поліції

Це вони мені пояснили так, що на 72 години вони мають право затримати для з'ясування особи. Хоча за великим рахунком, у мене був паспорт, там особу не треба з'ясовувати. Це спеціально був пресинг з боку міліції, щоб я почав зізнаватися або щось узяв на себе, справу яку-небудь. Чисто морально заганяли.

з інтерв'ю з наркоспоживачем

Такий рутинний для працівників поліції крок, як узяття під варту несе великі ризики для прав наркоспоживачів і в першу чергу для їхнього стану здоров'я – залежність в умовах обмеження свободи перетворюється в абстиненцію, яка без допомоги фахівця може завдати серйозної шкоди як здоров'ю, так і психічному стану людини. Саме тому досить важливе питання, яке має бути поставлене перед узяттям під варту, – наскільки це дозволяє здоров'я затриманого і чи зможе він витримати кілька днів обмеження волі.

Мал. 22. Чи перевіряв медик перед взяттям під варту (у % до відповідей респондентів)

Серед порушень, з якими стикалися опитані ІТТ, найбільш поширені – духота, погана вентиляція (69,8 %); нестерпна спека або холод (66,6 %), відсутність належного харчування (54,2 %); грубе ставлення з боку охорони (46,8 %). Більше половини опитаних відзначили, що стикалися з відмовою в наданні медичної допомоги (51,8 %), а половина вказала, що були змушені спати на матраці або на ліжку без білизни (50 %).

Були скарги. Ну що там, якщо у поліції нічого немає, що скажитися? Вони допомогти, в принципі, нічим не можуть. Ліки, які, припустимо, хворієш, привозили з дому в передачах, а так, що там елементарного немає, анальгін, настільки бідна ця медицина. Приїжджала швидка, ну теж там, то ліків немає, то бензину немає, теж там свої нюанси. Хто встиг уперше, вони раз приїхали, вжив що-небудь знеболююче, другий раз вони вже не приїдуть, тому що бензину немає, мотивують цим. По-всякому бувало. В принципі, ремонти поробили. Раніше були стіни й все, зараз хоч це поробили. А так, помитися ти не завжди зможеш.

з інтерв'ю з наркоспоживачем

Ну, харчування залишає бажати кращого, але харчування є, і помитися ніби раз на тиждень можна митися, але, хотілося б, що б і харчування покращився і за гігієною, тобто митися можна було частіше, ніж там зараз надається.

з інтерв'ю з наркоспоживачем

Вам сказати однозначно? Погано, тому що туалет є, вода не тече там, води хочеться попити, туалет є, а змити нічим.

з інтерв'ю з наркоспоживачем

Як до злочинців у нас ставилися, так і ставляться. Останній раз, коли я був в ІТТ, за те, що я висловлював свої обурення, мене били. Це було не при цьому затриманні, а до того, раніше. Через те, що я обурювався там, мене вивели самого в коридор, били втрюх.

з інтерв'ю з наркоспоживачем

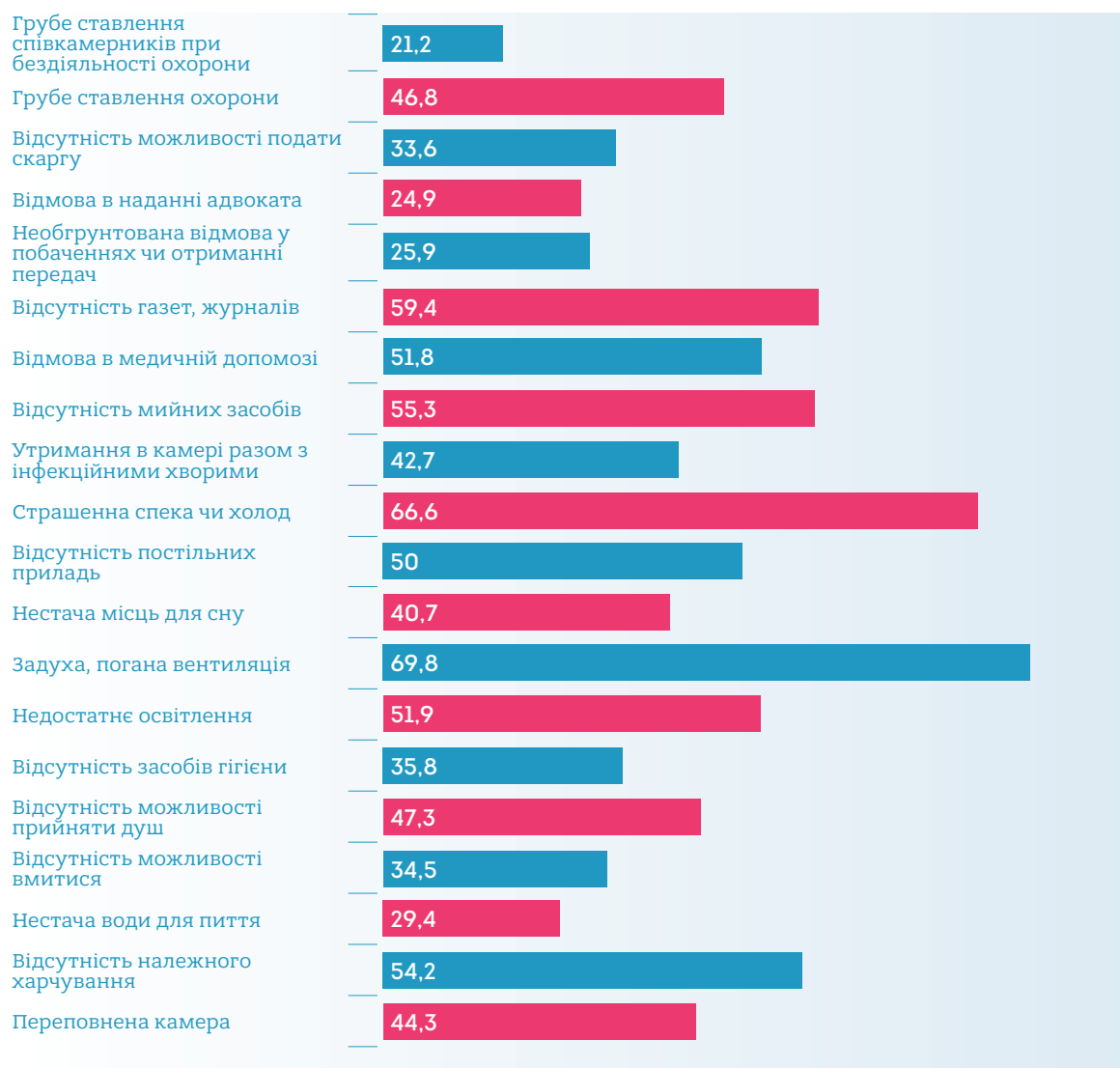
Помитися? Раз на тиждень холодною водою була можливість помитися. Говорили, що була гаряча, але бойлер зламався. Бойлер висів, але я не знаю, чи був він включений, чи ні. У камері є умивальник і туалет, все це більш-менш. Помитися дозволяли раз на тиждень.

з інтерв'ю з наркоспоживачем

Зараз за умовами трохи стало краще, в порівнянні, як раніше було, в 90-х роках, з тим, що зробили ремонт більш-менш, такий, що можна жити. Ну а з харчуванням, таке саме залишилося воно, як було. За великим рахунком, не змінилося там нічого. Ну, дивлячись теж, яка зміна. Дві зміни там нормальні були, ну а третя – такі спеціально, як відібрані, такі міліціонери затяті, ти у нього просиш, набери мені окропу принеси, він може відкрити двері, витягнути тебе на коридор, палицею відлупцювати за окріп за цей.

з інтерв'ю з наркоспоживачем

Мал. 23. Проблеми при перебуванні в ІТТ (у % до відповідей респондентів)

Разом з тим, значна кількість опитаних наркоспоживачів вказали в ході опитування та інтерв'ю, що умови утримання в ІТТ істотно покращилися в останні кілька років – надається медична допомога або викликається лікар на вимогу, доступна вода для пиття, є можливість регулярно митися, є прийнятне харчування.

Якщо мені потрібен був хтось, якщо у мене виникали питання, в принципі, люди підходили до дверей на вимогу. Утримання – стерпне, можна сказати, що не було такого чогось, у межах норми, але хотілося б і кращого.

з інтерв'ю з наркоспоживачем

Так. Були зауваження у нього, не хотів він мене приймати, відвезли мене знову в обласну лікарню, не пам'ятаю, в яку саме, в якусь лікарню відвезли, там уже досить довго, десь півгодини або годину, брали аналізи крові, сечі, кардіограму робили, загалом, усе, що можна, досить довго, протягом години було. Лікарі лікарні дали добро, що я можу утримуватися під вартою, мене привезли туди, знову в ІТТ, і а цим папером лікар в ІТТ оглянув, усе записав, ніби травми, шрами, побої, хоча побоїв не було, загалом, усе, що у мене на тілі, записав, усе, як

було. Щодо ліків від ВІЛ, не знаю, як він повідомив моїм родичам, але до моменту прийому, о 10 годині вечора мені треба було приймати препарат, то вони були доставлені туди в ІТТ. Я не знаю, хто з'їздив і привіз, але о 10 годині мені їх видавали туди в камеру. Кожен день о 10 ранку і о 10 вечора мені в камеру приносили мої ліки, ті, що мені були необхідні. Додатково що, у мене боліли нирки, те ж саме, родичі привезли ліки, і так само раз на день мені приносили ліки від інших супутніх захворювань. Щодо ЗПТ таке: три дні просто було вихідних, прийшов адвокат, написав заяву, що не дуже швидко це вирішилося, але мене, поки був в ІТТ почали вивозити на сайт раз на день, на сайт ЗПТ [місце видачі препаратів замісної підтримуючої терапії – прим. ред.], де я отримував препарати ЗПТ.

з інтерв'ю з наркоспоживачем

Я просив, тому що я кашляв сильно, то так, перевіряв. Туберкульоз у мене був тоді. Я просив сам, щоб мене подивилися, тому що сильний кашель і температура, сам просив. Харчування, якщо я перебував у камері для туберкульозників, то їжа була досить нормальна, м'ясо давали, добре, тільки апетиту не було, а так годували добре. Милися, хто як міг. Вранці вмивалися, ноги мили, також і ввечері. І водили відповідно до лазні, один раз на тиждень, я вже не пам'ятаю, чи 2 рази.

з інтерв'ю з наркоспоживачем

На момент прибуття мене ніхто не перевіряв, але на наступний день мені надали, провели в мед. кабінет, дивилися мій стан здоров'я. Я зіткнувся з тим, що я був приємно здивований тим, як мені розписували раніше, що там усе дуже запущено, але мене задовольнило те, що я побачив.

з інтерв'ю з наркоспоживачем

ГОТОВНІСТЬ ВІДСТОЮВАТИ СВОЇ ПРАВА

У той же час мало хто з ув'язнених наркоспоживачів готовий відстоювати свої права, а в ефективність розслідування порушень, допущених поліцією, не вірить практично ніхто. Навіть судді в інтерв'ю вказали, що прокуратура починає розслідування, тільки якщо суд жорстко проявить позицію.

З боку прокуратури мало ініціативи з виявлення незаконних методів слідства. Поліція і прокуратура виконують функції досудового розслідування, і вони покривають один одного. В цілому, прокуратура продовжує робити гроші і показники.

з інтерв'ю з суддею

Працюють загалом непогано, взаємодія відбувається в напрямку прокурор – слідчий суддя. Складність у досягненні різних цілей при взаємодії для прокуро-

ра – це отримання дозволу на обшук, затримання, для слідчого судді – виконання норм законодавства.

з інтерв'ю з суддею

Найчастіше, тільки коли люди повідомляють про порушення їхніх прав суду, і в тому випадку, якщо суд займає жорстку позицію, тільки тоді прокуратура включається.

з інтерв'ю з суддею

Ні, я не подавав. Я прекрасно розумію, що там рука руку мие. Через умовних 2 роки це практично марно – просити допомоги, скарги писати. Це марно на даний момент, може, в наступні роки, в майбутньому, воно і буде що-небудь, зараз це марно.

з інтерв'ю з наркоспоживачем

Писав папір у нашу прокуратуру, раз написав – тиша, ніхто мені не відповідає, другий раз написав і вже пішов сам особисто, вони сказали, записали мій номер телефону, ми тебе викличемо, розберемося. І так до сьогодні, ніхто ні в чому не розбирався. Усе воно стоїть на місці.

з інтерв'ю з наркоспоживачем

Ні, навпаки, погрожували, щоб я нікуди нічого не писала, тому що вони ще гірше зроблять. Ці погрози були «не думай нікому нічого висувати, що ти не давала на обшук дозвіл, не думай писати, що ми там щось підкидали тобі, тому що ти ж розумієш, усе одно тебе засудять і ти нічого не доведеш і не доб'єшся». Ось так погрожували. Я думаю, дійсно, чого я буду писати, якщо, по суті, у мене є вже стаття, більше-менше, страх був присутній, хоча було бажання, звісно... Вони мені кажуть: оскільки ти перший раз будеш судима, тобі все одно дадуть умовно, тому нікуди не рипайся, тому що зробиш собі тільки гірше, посваришся з нами, а ми тоді тобі постараємося, що тобі умовно не дадуть.

з інтерв'ю з наркоспоживачкою

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ПОЛІПШЕННЯ ДОТРИМАННЯ ПРАВ НАРКОСПОЖИВАЧІВ У КОНТАКТІ З ПОЛІЦІЄЮ

Проведені інтерв'ю з наркоспоживачами, співробітниками поліції та експертами також дозволили виявити деякі напрямки роботи, які могли б привести до зниження масштабів дискримінації наркоспоживачів та зменшити шкоду від неї. На їхню думку, заходи для вирішення проблем дискримінації щодо наркоспоживачів при їх контактах із поліцією мають відбуватися за двома ключовими напрямками. Так, на думку опитаних, потрібно посилювати контроль за діями поліції – поліпшити відбір (28,3 %), строго карати за факти насильства (45,7 %). Також опитані виділили важливість посилення роботи так званих «запобіжників» незаконного насильства – покращення доступу затриманих до безоплатної правової (37,8 %) та медичної допомоги (28,3 %).

Таб. 5. Що треба зробити, щоб виключити порушення прав наркоспоживачів (у % до відповідей респондентів)

Нічого не треба робити, такої проблеми немає	10,2 %
Нічого не треба робити, цю проблему усунути неможливо	21,3 %
Удосконалити систему показників і звітності у діяльності поліції	11,0 %
Покращити доступ затриманих до безоплатної правової допомоги	37,8 %
Поліпшити підготовку кадрів поліції в навчальних закладах	21,3 %
Поліпшити добір претендентів на службу в поліції	28,3 %
Покращити доступ затриманих до медичної допомоги	28,3 %
Підвищити ефективність контролю начальства за діями підлеглих	18,1 %
Оцінювати роботу поліції за показниками громадської думки	15,7 %
Змінити поблажливе ставлення начальства до фактів незаконного насильства	16,5 %
Проводити роз'яснювальну роботу з усіма працівниками поліції	11,0 %
Суворо карати працівників поліції за факти невинного насильства	45,7 %
Посилити нагляд за дотриманням законності	20,5 %
Встановити цивільний контроль з боку громадськості	21,3 %
Інше	2,4 %

Так, деякі опитані вказували, що в першу чергу, треба працювати над ставленням до наркоспоживачів, яке склалося в суспільстві, у медицині, в правоохоронних органах. Погляд на наркоспоживача як на хвору людину, а не як на злочинця, створення медичних і соціальних сервісів і умов для їх реабілітації, відмова від стигматизації людей цієї категорії як «безнадійних», «невиправних», «кримінальних» — усі ці заходи сприяли б не тільки дотриманню їхніх прав, але і їх поверненню до соціуму.

Проблема це, звичайно, вона актуальна. Сама поліція, саме суспільство мають узагалі ставитися до наркоманів, як до нормальних людей, не робити з нас бандитів, ні злодіїв, ні кінчених там, як це вони роблять. Тому що не всі наркомани погані люди. І не нести всіх нас під огню монету.

з інтерв'ю з наркоспоживачем

Ну, так, щоб такі моменти були, щоб усі права, вони однакові, щоб дивилися, наприклад, ось хвора людина наркоман і здоровий, щоб ставлення було рівноправне, що до однієї людини, щоб не було такого, ось ти наркоман, ми з тобою розмовляти не будемо. Щоб права були однакові.

з інтерв'ю з наркоспоживачем

Я вам хочу сказати, що це хворі люди, наркозалежні, це дуже хворі люди. Їх треба лікувати, їх не треба бити, тому що наркоман є наркоман, це наркозалежна людина. За наркотик він зробить усе. Їх треба лікувати в лікарні, а нехай поліція нова ставиться до них із повагою.

з інтерв'ю з наркоспоживачем

Це хворі люди, тому тут потрібна ще турбота держави, щоб були якісь програми на реабілітацію. Наркоман, навіть коли він зістрибує (припиняє вживати наркотики — прим. ред.), то йому робити нічого, і він знову починає займатися тим же. Тобто це треба і працевлаштування, а у нас із цим проблема.

з інтерв'ю з наркоспоживачем

Щоб не порушувався закон з боку правоохоронних органів, щоб ставилися до всіх однаково, без будь-якого упередження, я не знаю, важко відповісти на таке питання. Щоб були відділи по боротьбі з корупцією, куди можна було б звернутися і дійсно отримати якусь допомогу, якщо ж щодо Вас буде дійсно сильно порушений закон, я не маю на увазі дрібні якісь порушення, а буває, що дійсно...

з інтерв'ю з наркоспоживачем

Організації існують, але думка більшості — все одно вона залишилася колишньою. Тобто про наркоманів як думали в 90-х роках, так же думають і зараз, на мій погляд. Тобто дуже мало людей змінило своє ставлення до споживачів ін'єкційних наркотиків, більш толерантно стали ставитися, як до хворих людей, а так, в основному, в тих же рядах МВС, це все практично скрізь так само, саме і говорять про це з презирством. Тобто, якщо ти зізнаєшся відразу, що ти нар-

коман, і тебе там ламає, потрібна медична допомога, тільки будуть глумитися, знущатися ще більше, користуватися цим.

з інтерв'ю з наркоспоживачем

Як окремий напрямок захисту від порушень прав людини в поліції пропонується розширення кількості так званих «запобіжників» – заходів, що дозволяють зробити роботу поліцейського більш підконтрольною, видимою. Серед них такі традиційні запобіжники, як доступ до правової допомоги або можливість повідомити родичам про факт затримання або більш широке використання аудіо- чи відеозаписів у кожному випадку спілкування поліцейського і громадянина.

Щоб я, проста людина, міг якось узяти зателефонувати адвокату, щоб адвокат був на допиті, що не ось це, що зараз пропонують такі адвокати від міліції, вони теж можуть з ними заодно бути. У мене добре, що попався хороший адвокат, що почав проти, ось він мені допоміг. А якщо без адвоката, без батьків, треба і батьки хоча б присутні. Тому що, щоб вони бачили, вони можуть і морально добивати, і фізично. Людина, буває, поки у неї в голові каша, може підписати будь-які папірці. Підписав усе, ти згоден.

з інтерв'ю з наркоспоживачем

Я ж кажу, це хороша ідея з цими відеокамерами і, виходить, там відразу аудіо-запис, тому зараз, я так розумію, що вони бояться навіть нагрубити або зайвий раз показати своє ставлення і вже абсолютно по-іншому розмовляють, тому що це фіксується. А раніше, коли це не фіксувалося, я ж кажу, це було взагалі настільки, щоб його тоді зняли або записали, я не знаю, до кого так ставляться, ця розмова, що пиши, давай і все. Так це я дівчина, я уявляю, хлопців там ще бити починають, плюс до цього, ось раніше били.

з інтерв'ю з наркоспоживачем

Частина наркоспоживачів вказує на ефективність програм замісної терапії. Практика контрольованого лікарями вживання наркотичних засобів, яка існує в Україні та багатьох країнах світу, дозволяє не тільки позбавити споживачів страждань, а й виводить їх із замкнутого кола купівлі-приготування-вживання наркотичних засобів, зменшує кількість осіб, які втягуються у вживання, знижує кримінальну складову вживання, що в цілому впливає на безпеку вулиць. Крім того, сам наркоспоживач отримує можливість реінтегруватися в суспільство і жити звичайним життям, а його стан здоров'я оцінюється лікарями, тим самим знижується розповсюдження туберкульозу та гепатиту.

Метадон, начебто нормально, добре допомагає, так люди стають більш адекватними. Не так, як під ширкою, бігаєш там, намагаєшся десь знайти цю ширку. Побільше б цих пунктів відкривалося (ЗПТ), в яких можна було приймати ось ці ліки, які держава видає. Безкоштовне воно, навіть нехай і платне, але за такою нормальною ціною, можна було б купити. Можна було якось вирішити цю

проблему, вийти з наркозалежності, не бути наркозалежним саме від ширки, а ставати на цей метагон. Я думаю так.

з інтерв'ю з наркоспоживачем

Я вважаю, що це має великий сенс, тобто я бачу тих людей, які стоять на цій програмі, які є повноцінними членами суспільства, які мають роботу, які можуть прийти отримати свою дозу таблеток і займатися своїми справами, не йти красти, не йти поширювати якісь інфекційні захворювання, а бути повноцінними членами суспільства.

з інтерв'ю з наркоспоживачем

У районі, куди я приїжджаю, де ми варимо, мутимо, там взагалі, щоб дістатися, 20–30 км до міста, ось подумай, за замісною терапією приїхати сюди, отримати і поїхати назад, це проїзд, це все. Тут, якщо що, завжди є ширка, можна щось зробити, десь знайти, пропетляти. А там, скільки говорили, коли буде замісна терапія в районі, обіцяли в минулому році, і немає її. Якби в районі була терапія, то це інша справа, а так тільки фактично замісна терапія на всю область одна знаходиться в наркодиспансері. І то доступ там був обмежений. У минулому році доступ був десь 70 осіб. А 70 чоловік – це 2 «хати» (прітон, де виготовляються та споживаються наркотики – прим. ред.) наркоманів.

з інтерв'ю з наркоспоживачем

Зараз після всього того, що сталося за багато років зі мною, вже я приймаю замісну терапію, яка дуже сильно мені допомогла влаштуватися в цьому житті, увійти в суспільство, я вийшла заміж. Ти маєш можливість працювати, стежити за своїм здоров'ям, головне, що приймати інші препарати, наприклад, я як ВІЛ-інфікована, для мене це теж...

з інтерв'ю з наркоспоживачкою

Як ось, наприклад, в ЗПТ всі аналізи, все, ти повністю під медичним наглядом лікарів. Запитайте у будь-якого наркомана, коли він в останній раз щось здавав на туберкульоз. На сайті ЗПТ всюди у тебе це є, ти здаєш кожні три місяці аналізи і знаєш свої аналізи, хочеш займатися здоров'ям, тобі запропонують, куди звернутися.

з інтерв'ю з наркоспоживачем

Я не знаю. Потрібно більше таких, як ЗПТ, щоб були лікарні, щоб не так, що він отримав таблетки і пішов. Він усе одно піде, вколеться і всі справи. Щоб були люди психологи, щоб розмовляли, щоб якимось переконували цих людей, тому що, чесно кажучи, не знаю, як би я сам, якби не ЗПТ, я б знову сидів. Тільки лікувати. Садити толку? Посажать, привезли на тюрюгу, там наркотики, з тюрюги на зону, там теж наркотики, куди не кинься, огні наркотики. Я ходжу на ЗПТ, у мене бажання колотися немає. Уже давно не колюсь, у мене такого не було, я навіть проходив по своїм друзям, заходив до них, вони варять ширку, у мене навіть немає бажання. Вони навіть дивуються, ти що, з глузду з'їхав, як це при

тобі варять, і ти не хочеш колотися. Ось так, не хочу. Немає бажання взагалі. Дивуються або думають, що я брешу, або збожеволів. Так, що чим більше людей будуть лікуватися, а не сидіти в тюрмі, тим менше буде наркоманів.

з інтерв'ю з наркоспоживачем

Застосування замісної терапії, постійна робота медиків із наркоспоживачами має стати найважливішим напрямком у протидії поширення наркоманії, всупереч наявним підходам, що спираються на переслідуванні осіб, які вживають наркотики. Сьогодні, за оцінкою наркоспоживачів, ці функції в основному виконують громадські організації в рамках своїх проектів, але їхній ресурс обмежений. Необхідно, щоб охорона здоров'я підключилася до цієї роботи.

Взагалі я думаю, охорона здоров'я мала б відповідати за це, але на сьогоднішній день охорона здоров'я дуже так легко перекинула це на громадські організації. І більше я дивлюся, що тільки вони цю проблему тягнуть і намагаються вирішити, якимось допомогти, вирішити, змінити думку оточуючих там про цю проблему. Цим займаються в основному, наскільки мені відомо, громадські організації, держава не сильно цим займається.

з інтерв'ю з наркоспоживачем

Громадські організації, так. Вони дійсно роблять це. Наскільки я знаю, ці організації дійсно займаються цією проблемою, і вони дійсно приносять певні плоди. Щось змінюється, тобто навіть, наскільки я знаю, ВІЛ інфікування нашому місті вже практично дорівнює нулю, завдяки саме роботі подібних організацій, благодійних організацій. Що при цьому роблять державні служби, не знаю. Що робить наркодиспансер, вони пропонують лягти на детоксикацію, людина полягла там, прокапали її там, все ти вийшов і пішов відразу вживати тому, що там ніякої роботи не проводиться практично, ніякі ні психологи і т. д. Тут же проблема не в тому, що його кумарить, а в тому, що у нього в голові. Тут багато складніша робота. А в організаціях є інші групи підтримки, групи самопомогі і т. д., індивідуально можуть запропонувати попрацювати з психологом або психотерапевтом. На мій погляд, це більш продуктивна робота.

з інтерв'ю з наркоспоживачем

Також споживачі наркотиків вказують, що багатьом працівникам поліції не вистачає знань про те, чому і як люди вживають наркотики, які підходи в роботі з цією групою ризику існують. Іншим напрямком, який міг би поліпшити роботу поліцейських, має стати навчання навичкам роботи з наркоспоживачами, особливостям спілкування і дій щодо цієї групи осіб, можливим ризикам.

Що я б хотів сказати щось, перше, потрібно проводити всілякі навчальні тренінги для поліцейських, які дійсно могли б знати про цю проблему, знати про людей, які вживають наркотики і безпосередньо були б навчені саме роботі з такими людьми. Друге, я б хотів сказати, що залучати тих людей до таких тренінгів, які безпосередньо зі старої системи, і намагатися змінити ситуацію і вплинути

на них, щоб вони дійсно ставилися більш толерантно, і дотримувалися всіх законів у цьому плані.

з інтерв'ю з наркоспоживачем

Це треба більше з поліцією проводити бесіди, тому що вони не знають навіть, як нормально обшмонати наркозалежного, він має бути в масці, в рукавичках, це його ж здоров'я, у нього ж діти. Адже багато туберкульозників з відкритою формою, ти знаєш, хто я такий? Не знаєш. І ти до мене лізеш, можеш і голкою вколоти. Тобто неуважні, або як, я не знаю. Чи не компетентні, немає у них інформації тієї, яка має бути. Вони користуються старими методами роботи, нічого нового.

з інтерв'ю з наркоспоживачем

Має також вестися більш активна робота з самими наркоспоживачами. Потрібно ширше впроваджувати програми, що дозволяють зробити їхнє життя і життя оточуючих безпечнішим (обміни шприців, роздача шприців і презервативів). Також необхідно використовувати будь-які канали, щоб донести до цієї категорії осіб інформацію про їхні права, особливо в ситуації спілкування з працівниками правоохоронних органів.

Вони мають знати права свої, і споживачі повинні теж знати свої права. Вони ж зупиняють, не пояснюють, що у Вас є стаття така-то, Ви можете зберігати мовчання. Вони обшукують вас як якихось, людина хвора, по ньому видно, що вона хвора, бліда і зелена. Вони її зустріли, їй зле, її тиснуть, і вона погоджується на все, лише б швидше відпустили і вона пішла.

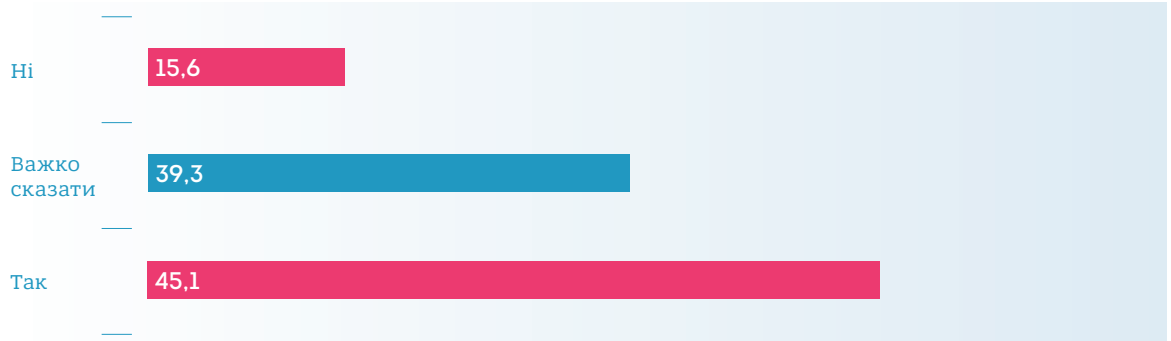
з інтерв'ю з наркоспоживачем

Однією зі складових частин проблеми є те, що споживачі наркотиків традиційно дуже стигматизовані й дискриміновані. Люди дізнаються про них виключно з поліцейських зведень, які подають їх тільки як злочинців, і відповідно обговорення прав цієї групи не викликає інтересу. Таким чином, будь-який заклик звернути увагу на права цієї категорії осіб найчастіше не знаходить широкої підтримки, що незмінно залишає проблеми невирішеними протягом десятиліть, навіть незважаючи на зміни в країні. 45,1 % опитаних вказали, що проблеми дискримінації наркоспоживачів необхідно ширше висвітлювати в ЗМІ.

Мені здається, що я взагалі не бачу цієї інформації, ніхто нічого не доносить. Тільки волонтери та окремі організації працюють безпосередньо. А так, щоб я десь бачив якусь рекламу на телебаченні – це рідкість дуже велика. Немає там програм ніяких, не розповідає ніхто, до наркоманів відносяться як до проклятих людей. Багато що, звичайно, залежить і від нас самих, від нашої поведінки, але не всі такі, як я, можуть адекватно щось говорити, зранку знає, що прийшов по таблетки, після таблеток у нього пляшка.

з інтерв'ю з наркоспоживачем

Мал. 24. Чи треба проблему дискримінації наркоспоживачів ширше висвітлювати в ЗМІ (у % до відповідей респондентів)

Серед ув'язнених наркоспоживачів 45,1 % вказали, що проблеми дискримінації наркоспоживачів мають висвітлюватися більше, проблему треба подавати комплексно, споживача наркотиків не можна описувати виключно як злочинця і безнадійного, потрібно більше надавати уваги психіатричним і медичним аспектам проблеми, більше говорити про рівність прав наркоспоживачів і будь-яких інших людей (Мал. 24).

Вони надають цьому увагу, але не належну увагу, все-таки це має бути ширше, ось так, як проблема боротьби зі СНІДом, вона у всіх на слуху, так і проблема реабілітації наркоманів засуджених. Тобто такі програми мають бути широко відомі і в масах, і якимось це має звучати на телебаченні, і саме з погляду, що треба допомагати, а не гнобити цих людей.

з інтерв'ю з наркоспоживачем

Додатковим бонусом такого висвітлення може стати те, що воно буде свого роду пропагандою здорового способу життя і сприятиме тому, щоб люди уникали вживання наркотиків.

Це може змінити ситуацію дуже навіть сильно, якщо постійно виносити ось ці питання про наркоманію. Молоді люди більше будуть знати про наркотики, вони просто в молодості злякаються і, можливо, не будуть брати той же самий шприц до рук або ту ж саму сигарету з коноплями. Такі моменти мають виноситися повністю всі, побільше програм по телевізору, побільше в газетах публікацій всіляких про наркотики. Тобто, можливо, злякаються люди і не будуть цього робити.

з інтерв'ю з наркоспоживачем

Аналіз експертних інтерв'ю суддів, проведених у ході дослідження, дозволяє стверджувати, що серед напрямків, використання яких дозволить знизити кількість незаконних дій з боку поліції щодо наркозалежних, відзначаються такі заходи: в першу чергу необхідність поліпшення професійної підготовки поліцейських, посилення зовнішнього контролю за поліцією; позбавлення від застарілої системи показників у роботі, так званої «паличної системи»; поліпшення технічного оснащення поліції, а також удосконалення законодавства.

Потрібно постійно працювати над тим, щоб поліцейські вивчали кпк, практику еспл (європейського суду з прав людини – прим. ред.).

з інтерв'ю з суддею

Посилити контроль за діяльністю поліції. посилити контроль з боку суду. домогтися проактивної роботи прокуратури. відеофіксація всього, що відбувається в поліції, з терміном зберігання 30 днів, найсуворіша відповідальність керівництва поліції за якістю й безпекою відео. Громадський контроль за діяльністю поліції. працювати над тим, щоб відповідальність працівника поліції за порушення була неминучою. збільшення відповідальності працівника поліції за не законні дії, особливо за залученість до наркоторгівлі.

з інтерв'ю з суддею

Змінити місію і правосвідомість поліцейського. Остаточо позбутися застарілої системи показників.

з інтерв'ю з суддею

Потрібне чітке правове регулювання, яке не дозволить маніпулювати процесуальними процедурами. На рівні кпк, мені здається, необхідно деталізувати положення досудового розслідування (нехай буде 80 або більше абзаців, але включено все). І ввести обов'язкову участь захисника в цій категорії справ.

з інтерв'ю з суддею

